

ÇOCUK-MERKEZLİ KUR'AN MEALİ YAZIMI MÜMKÜN MÜ? *THE MEANING OF THE HOLY QUR'ÂN FOR SCHOOL CHILDREN* ADLI MEAL ÇALIŞMASI ÖZELİNDE BİR İNCELEME

Is it Possible to Write a Child-centered Qur'an Translation? A Study in the Context of the Qur'an Translation named *the Meaning of the Holy Qur'an for School Children*

ERSİN KABAKCI

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir, Çorum, Türkiye

Asst. Prof. Hitit University, Faculty of Divinity, Basic Islamic Sciences, Tafsir, Çorum, Türkiye

ersinkabakci@hitit.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0913-8087>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü /Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi /Received: 16 Şubat 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 26 Mayıs 2023

Yayın Tarihi/Published: 30 Haziran 2023

ATIF/CITE AS:

Kabakcı, Ersin, "Çocuk-Merkezli Kur'an Meali Yazımı Mümkün mü? *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children* Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme", *Hitit İlahiyat Dergisi* (Haziran/June 2023) 22/1 103-138, <https://doi.org/10.14395/hid.1251993>

Yazar Katkıları: %100

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler- yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: ilafdergi@hitit.edu.tr <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Author Contributions: %100

Review: Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed.

while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: ilafdergi@hitit.edu.tr - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Is it Possible to Write a Child-centered Qur'ān Translation? A Study in the Context of the Qur'ān Translation named *the Meaning of the Holy Qur'ān for School Children*

Abstract

The efforts to ensure the correct understanding of the Qur'ān have a history dating back to the time of its revelation. Based on the same concern, the Qur'ān, which was revealed in the language of its first addressees, has been translated into different languages, and even the number of Turkish translations of it has exceeded three hundred. No single child-centered Turkish translation of the Qur'ān containing all the verses has been found in the relevant literature. Among about one hundred and seventy English Qur'ān translations, only one study for this purpose is identified and thus is at the center thereof in this article. It can be assumed that theological and pedagogical sensitivities played a role in the absence of child-centered Qur'ān translations. However, although it is a fact that there are verses in the Qur'ān that are difficult for children to make sense of and that are not urgent for them, it is also a fact that there are many verses that will contribute to their moral and religious development, primarily through Qur'ānic narratives (*qiṣaṣ*) and parables (*emthāl*). In addition, it is seen that children who are already exposed to all kinds of information through communication tools such as websites and social media find themselves in various discussions, especially atheism and deism. Such platforms also raise the possibility of children encountering verses in a way that are taken out of context and even distorted. In this context, it now seems more essential -despite all the difficulties- to take steps to ensure that children meet the Qur'ānic verses with the correct meaning. Based on this background, the article opens the issue of child-centered Qur'ān translation for discussion by focusing on the work titled *The Meaning of the Holy Qur'ān for School Children*, which was written for the addressees corresponding to children at secondary school and above in Turkey. The aim of the article is to discuss the issue from a point of view limited to the *tafsīr* perspective and to carry it to wider academic platforms where different disciplines are to be involved. The article subjects the mentioned translation to content analysis and makes comparative analyses of it with some translations in Turkish and English in order to determine what distinguishes it from others. Considering its general features, it has many drawings aiming at helping children understand the verses and attracting their attention. In addition, the translation of many verses which the translator deemed requiring further explanation are preceded by "background info" sections, where explanations or the historical background of the verses are given. These parts provide a "*ma'āl-tafsīr*" feature to the work, and it is understood that they have an important function in children's understanding the verses. On the other hand, it is noticeable that these parts contain two problematic issues. The first of these is ignoring the historical context of some verses in order to make sense

of the children's mental and emotional worlds. The second, contrary to the first, is that the verses in which appropriate explanations about their historical contexts and occasions of revelations (*asbāb al-nuzūl*) are not sufficiently conveyed to the world of children, and that the answers to possible questions that may come to mind are not included. In this respect, observing a two-way context that illuminates the historical background of the verses and includes the messages they can give to children for today and the answers to possible questions that may come to their mind emerges as a difficult but ideal goal for a child-centered translation. One of the remarkable features in the translation is that the words that emphasize the main theme of the verses on a page or that are thought to deserve the most emphasis on that page are written in different and larger fonts. In addition to the above-mentioned general features of the translation, the article focuses on the analysis of the translation and explanation of some verses that are more likely to raise questions in children's minds under the headings of "*mutashābihāt and majāz*", "descriptions of heaven and hell", "*aḥkām*" and "main concepts of the Qur'ān". It is concluded that the translations and background information of some verses examined under these headings have a content to facilitate children's understanding of the verses. On the other hand, it is recognized as an important shortcoming that some verses which children will need background information on for an easier understanding have been simply translated. Another shortcoming is the absence of Arabic originals of the verses. In fact, this issue is important in terms of children's acquiring familiarity with the language of revelation. As a result of the analysis, it seems possible to make some recommendations for the future child-centered Qur'ān translations. For example, short videos and animations about the existence and oneness of Allāh, moral teachings, verses containing some narratives and parables can be prepared and added to the pages of the relevant verses by means of QR codes. In this way, children can be given the opportunity to listen to the Arabic original and translation of the verses aloud as well. In addition to being printed, it can also be considered in e-book format. In addition to the *ma'āl-tafsīr* works, two more formats can be considered. The first of these are "first level" Qur'ān translations, which consist of a selection of verses that are thought to contribute to the theological and moral development of children who will meet the meanings of the verses of the Qur'ān for the first time. The second is "child-centered thematic *tafsīrs*." These are works in which the verses of the Qur'ān will be classified and explained according to their themes, and they are expected to include the "difficult" verses in their agenda. It has emerged as an important finding that the Qur'ān translations for children, regardless of their type, must be done with an interdisciplinary perspective. In this respect, it should be emphasized that it is necessary to create a platform in which religious education, sociology of religion, psychology of religion, pedagogy and literature disciplines are included in addition to *tafsīr*, *ḥadīth*, *fiqh* and *kalām* and the issue is to be discussed in terms of "content", "style" and "method."

Keywords: Tafsīr, Qur'ān Translations, Ma'āl-tafsīr, Child-centered Qur'ān Translation, Interdisciplinarity.

Çocuk-Merkezli Kur'an Meali Yazımı Mümkün mü? *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children* Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme

Öz

Kur'an'ın doğru anlaşılmasına yönelik çabaların nüzul dönemine uzanan bir tarihi vardır. Aynı kaygıdan hareketle, ilk muhataplarının diliyle nazil olan Kur'an farklı dillere çevrilmiş, günümüzde sadece Türkçe meallerin sayısı üç yüzü aşmıştır. İlgili literatürde tüm ayetleri ihtiva eden çocuk-merkezli bir Türkçe Kur'an mealine rastlanmamıştır. Yüz yetmiş civarındaki İngilizce meal arasında ise bu amaçla yapılan yalnızca bir çalışma tespit edilmiş ve makalenin merkezine taşınmıştır. Çocuk-merkezli meal çalışmalarının bulunmayışında teolojik ve pedagojik hassasiyetlerin rol oynadığı varsayılabilir. Ne var ki, çocukların anlamlandırmada zorlanacakları ve kendileri için elzem olmayan ayetlerin mevcut olduğu ne kadar gerçekse, başta kıssa ve meseller olmak üzere ahlâki ve itikâdî gelişimlerine katkı sağlayacak çok sayıda ayetin bulunduğu da bir o kadar gerçektir. Ayrıca, web siteleri ve sosyal medya gibi iletişim araçlarıyla bilginin her türlüşüne maruz kalan çocukların, ateizm ve deizm başta olmak üzere çeşitli tartışmalar içinde kendilerini buldukları görülmektedir. Bu gibi platformlar, çocukların ayetlerle bağlamından kopartılmış ve hatta çarpıtılmış bir şekilde karşılaşma ihtimalini de gündeme getirmektedir. Bu bağlamda çocukların Kur'an ayetlerinin doğru anlamıyla buluşması yönünde adımlar atılması, tüm zorluklarına rağmen artık elzem görünmektedir. İşbu tespitlerden hareketle makale, Türkiye'de ortaokul seviyesi ve üzerindeki çocuklara tekabül eden bir muhatap kitle için kaleme alınan *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children* adlı meal çalışmasını merkeze alarak çocuk-merkezli meal konusunu tartışmaya açmaktadır. Makalenin amacı, meseleyi tefsir ilmiyle sınırlı bir zaviyeden tartışmak ve farklı disiplinlerin dâhil olacağı daha geniş akademik platformlara taşımaktır. Makale, adı geçen çocuk mealini içerik analizine tabi tutmakta, gerektiğinde bu meali diğerlerinden ayıran hususları tespit etmek maksadıyla Türkçe ve İngilizce bazı meallerle mukayeseli analizler yapmaktadır. Genel özelliklerine bakıldığında çocuk mealinde ayetlerin anlaşılmasına ve çocukların dikkatini çekmeye yardımcı olması hedeflenen pek çok çizim bulunmaktadır. Ayrıca, ilâve izaha muhtaç olduğu düşünülen çok sayıda ayetin tercümesine geçmeden önce "background info" (arka plan bilgisi) bölümleri yer almakta, buralarda genel açıklamalar ya da ayetlerin tarihsel arka planı hakkında bilgiler yer almaktadır. İlgili kısımların çocuk mealine bir "meal-tefsir" özelliği kazandırdığı ve ayetlerin anlaşılmasında önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Diğer yandan bu kısımların iki problematik husus barındırdığı fark edilmektedir. Bunların ilki, çocukların zihin ve duyu dünyalarında anlamlandırılabilmeleri adına bazı ayetlerin tarihsel bağlamının göz ardı edilmesidir. İkincisi ise, ilkinin aksine, tarihsel bağlamları ve nüzul sebeplerine ilişkin yerinde izahların yapıldığı ayetlerin, çocukların dünyasına yeterli kadar taşınamaması

ve akıllara gelebilecek muhtemel soruların yanıtlarına yer verilmemesidir. Bu itibarla, ayetlerin hem tarihsel arka planını aydınlatan hem de bugün için çocuklara verebileceği mesajları ve akıllarına gelebilecek muhtemel soruların yanıtlarını içeren çift yönlü bir bağlamı gözetmek, çocuk-merkezli meal için zor ama ideal bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır. Mealin dikkat çeken özelliklerinden birisi de bir sayfada yer alan ayetlerin ana temasını öne çıkaran ya da o sayfada en çok vurguyu hak ettiği düşünülen kelimelerin daha farklı ve büyük puntolarla yazılmasıdır. Makale, adı geçen meal çalışmasının bahsi geçen genel özelliklerine ilâveten “müteşabihat ve mecaz”, “cennet-cehennem tasvirleri”, “ahkâm” ve “Kur'an'ın ana kavramları” başlıkları altında çocuk muhatabın zihninde sorular oluşturması daha çok muhtemel bazı ayetlerin tercüme ve izahının analizine odaklanmaktadır. Bu başlıklar altında incelenen bazı ayetlerin tercümelerinin ve arka planlarına dair bilgilerin çocukların ayetleri anlamalarını kolaylaştıracak bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan çocukların daha kolay anlaması için arka plan bilgisine muhtaç bazı ayetlerin yalnızca tercüme edilerek bırakılması önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Meal çalışmasındaki bir başka eksiklik de ayetlerin Arapça aslının bulunmamasıdır. Hâlbuki bu husus, çocukların vahiy diline aşinalık kazanmaları bakımından önem arz etmektedir. Analiz neticesinde ileride yapılacak çocuk-merkezli meal çalışmaları için bazı tavsiyelerde bulunmak mümkün görünmektedir. Örneğin Allah'ın varlığı ve teklifi, ahlaki öğretiler, bazı kıssa ve meselleri içeren ayetler hakkında kısa videolar ve animasyonlar hazırlanarak ilgili ayetlerin bulunduğu sayfalara karekodlar vasıtasıyla eklenebilir. Yine bu yolla çocukların ayetlerin Arapça aslını ve mealini sesli olarak dinlemelerine imkân tanınabilir. Matbu olmasının yanı sıra e-kitap formatı üzerinde de düşünülebilir. Meal-tefsir formatındaki çalışmalara ilâveten iki alternatif telif türünün daha mümkün olduğu kanaatindeyiz. Bunların ilki, Kur'an ayetlerinin anlamlarıyla ilk kez buluşacak çocukların itikadi ve ahlaki gelişimlerine katkı sunacağı düşünülen ayetler seçkisinden müteşekkil “birinci seviye” meal çalışmalarıdır. İkincisi ise, “çocuk-merkezli tematik tefsirler”dir. Bunlar, Kur'an ayetlerinin konularına göre tasnif edilerek açıklanacağı çocuk-merkezli çalışmalar olup, “zor” ayetleri de ajandasına dâhil etmesi gerekmektedir. Hangi türde olursa olsun, bu çalışmaların disiplinler arası bir perspektifle yapılması gerektiği önemli bir tespit olarak ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla tefsir, hadis, fıkıh ve kelâmın yanı sıra din eğitimi, din sosyolojisi, din psikolojisi, pedagoji ve edebiyat disiplinlerinin dâhil edildiği ve meselenin “içerik”, “üslup” ve “yöntem” bakımından tartışılacağı bir platformun gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an Mealleri, Çocuk-merkezli Kur'an Meali, Meal-tefsir, Disiplinlerarasılık.

Giriş

İlk muhataplarının diliyle nazil olan Kur'an, henüz Hz. Peygamber hayatta iken sistematik bir faaliyet olarak değilse bile diğer dillere tercüme edilmeye başlamıştır. Hz. Peygamber döneminde Selmân-ı Fârisî'nin (ö. 36/656) Fatiha suresini Farsçaya tercüme ettiği bize gelen bilgiler arasındadır. Müteakiben Kur'an'ı tercüme faaliyetlerinin artarak devam ettiği bilinmektedir.¹ Anlaşılacak için gönderilen bir mesaj olmasından hareketle, Kur'an'ın farklı dillere çevrilmesinin gerekliliğine inananlar olduğu gibi, mu'ciz bir kelam oluşuna ve bir benzerinin getirilemeyeceğine referansla bu faaliyete sıcak bakmayanlar da olagelmıştır. Ancak tercümenin gerekliliğine inananlar, bahsi geçen kaygıyı, "lafzî tercüme" ve "tefsîrî tercüme" ayrımı ile gidermeye çalışmışlardır. Böylece kaynak dilden hedef dile aktarılırken nazmı, tertibi ve kelimeleri itibarıyla sözün aynen taşınması gerekliliğini ifade eden lafzî (harfî) tercümenin Kur'an için mümkün olamayacağı vurgulanmıştır. Tefsîrî tercümede ise asıl olan, kaynak dildeki manayı hedef dilin imkânları dâhilinde muhataplara en doğru şekilde aktarmaktır. Buradan hareketle "Kur'an tercümesi" ile kastedilenin esasen tefsîrî tercüme olduğu vurgulanmış, böyle bir faaliyet neticesinde ortaya çıkan ürünün ise "Kur'an" olmadığına altı çizilmiştir. Müslümanlar, bahsi geçen kaygıları akılda tutmak kaydıyla Kur'an'ın "mübîn" bir kelam oluşu ve tüm insanlığa mesajının ulaşması gerektiği düşüncesiyle farklı dillere Kur'an'ı tercüme etmişlerdir.² Hatta bu faaliyetlere farklı saiklerle gayrimüslimler de dâhil olmuş, 12. yüzyılda -başarısızlığı sonradan gayrimüslimlerce de kabul edilmiş olan- Latince bir Kur'an tercümesi yapılmış,³ ilgili çalışmalar sonraki asırlarda artarak devam etmiştir. 2022 yılında yapılan bir çalışma, Türkçe Kur'an meallerinin sayısını 321 olarak tespit ederken, İngilizcede bu sayı 171'dir.⁴

Yusuf suresinin 2. ayetinde belirtildiği üzere Kur'an, insanlar akletsin diye (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) ilk muhataplarının dili ile nazil olmuştur. Ne var ki, vahyin doğru anlaşılması konusunun yalnızca muhatapların iletişim aracı olarak kullandıkları dil (Arapça, Türkçe, İngilizce vs.) ile sınırlı bir mesele olmadığını hatırlamak gerekir. Öyle ki Kur'an, Arapça nazil olmasının yanı sıra tevhid, şirk, ticaret, evlilik, miras, cihad ve ahiret gibi konuları anlaşılabilir kılmak için ilk muhatapların kavrayabileceği bir üslup ve içeriği daima gözetmiş, onların "dünyasına" hitap eden örnekler vermiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın

¹ Hidayet Aydar, "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 26 Şubat 2022).

² Konu bağlamında müstakil bir çalışma için bk. Hidayet Aydar, "Dünya Dillerindeki Kur'an Tercümeleri Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme", *Tafsir Dergisi* 2/1 (2022), 15-84.

³ Bruce B. Lawrence, *The Koran in English: A Biography* (Princeton: Princeton University Press, 2017), xvii.

⁴ Aydar, "Dünya Dillerindeki Kur'an Tercümeleri Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme", 26, 28.

mesajının çocuklara aktarılması hususunda da onların “gelişim dönemlerini” ve “dünyalarını” dikkate alan bir “dil” üzerinden bu faaliyetin gerçekleşmesi, bir gereklilik olarak ortada durmaktadır.

Henüz okul-öncesi dönemde çocukların Allah, peygamber, melek, ölüm, cennet, cehennem gibi konularda sorular yöneltmeye başladıklarını gösteren kayda değer çalışmalar bulunmaktadır.⁵ 4-6 yaş aralığındaki çocukların söz konusu başlıklara dair yönelttikleri soruları önemsiz ya da gereksiz addeden yahut görmezden gelen tavırların çocukların öğrenme isteklerine ket vuran bir mahiyet arz ettiği önemli bulgular arasındadır.⁶ İlerleyen dönemlerde bu merakın İslam'ın temel kaynağı Kur'an'ın muhtevasını da içine alacak bir mahiyet arz etmesi öngörülebilir bir durumdur. Şu hâlde, Kur'an'ın mesajının çocukların “diline” aktarılması hususu, önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Teolojik ve pedagojik bazı hassasiyetlerle çocuk muhatapların Kur'an'ın içeriği ile doğrudan buluşmalarına mesafeli yaklaşılması, ilk bakışta makul görünmektedir. Bununla birlikte günümüzde çocuk yaştaki kitlelerin, bilginin her türüsüne ulaşabildikleri ve maruz kaldıkları, Kur'an ayetlerinin çarpıtılmış ve bağlamından kopartılmış bir şekilde karşısına çıktığı ve kendilerini deizm, ateizm gibi tartışmaların içinde buldukları hesaba katıldığında, çocuklar için Kur'an'ın daha anlaşılabilir bir tarzda sunulmasının imkânı üzerine kafa yorulmasının artık elzem olduğu ortadadır. Buna rağmen, bu makalede incelenecek olan İngilizce meal dışında meal literatüründe çocukları merkeze alan, bütün ayetleri muhtevî bir meal çalışmasına rastlamadığımızı söylemeliyiz. İşbu tespitten hareketle makalemiz, “çocuklar için” hazırlanan İngilizce Kur'an mealini merkeze alan bir analizle bahsi geçen boşluğa dikkat çekmeyi, bazı tespit ve önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Çocuklar için meal ya da meal-tefsir yazımı meselesinin Kur'an meallerini konu edinen akademik faaliyetlere-görebildiğimiz kadarıyla-yansıtılmadığını da ifade etmeliyiz. Söz gelimi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi işbirliğinde 2003 yılında düzenlenen Kur'an Mealleri Sempozyumunda, Kur'an'ın tercümesi meselesinin pek çok başlıkta etraflıca ele alındığına tanık olunmaktadır. Keza 2019 sonunda KURAMER tarafından düzenlenen “Kur'an Mealleri ve Metin-Merkezci Yorum” adlı sempozyumda da konu ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Ancak adı geçen sempozyumlarda çocuk muhatapları merkeze alan bir Kur'an tercümesinin imkânı, gerekliliği yahut sınırlılıkları ve zorlukları gibi hususlar özelinde bir başlıkla karşılaşmamaktadır.

⁵ Örneğin bk. Ahmet Koç, “Curiosity of Preschool Children (4–6 Years of Age) about Religious and Moral Issues”, *Religions* 14/2:260 (2023).

⁶ Koç, “Curiosity of Preschool Children (4–6 Years of Age) about Religious and Moral Issues”.

Lisansüstü tezler arasında çocuk-merkezli meal meselesini konu edinen, tespit edebildiğimiz tek çalışma 2007 yılında Salih Akdemir danışmanlığında Ahmet Yılmaz tarafından hazırlanan “Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, çocukların Allah kelamını anlamalarının gerekliğine vurgu yaparken, Lokman suresinin bazı ayetlerinin okul öncesi ve ilkököl öğrencileri için çizimler eşliğinde mealine yer vermektedir.⁷ Çalışma, başlığı itibarıyla meselenin önemine ve gerekliğine dikkat çekmesi ve uygulamalı örneğine ilişkin bir çaba ortaya koyması bakımından kayda değerdir.

Konuya ilişkin tespit edebildiğimiz müstakil bir eser de Abdülaziz Bayındır'ın kendi meal çalışmasını esas alarak bir uzman ekip eşliğinde belirli ayetleri çocukların anlayabilecekleri bir dil ve üslupta hazırlamayı amaçladığı, 12 bölümden oluşan “Kur'an'la Tanışıyorum” adlı çalışmadır. Fatiha suresi, Bakara 2/1-5, 261-268, En'âm 6/74-83, İsrâ 17/34-38, 80-84, Kehf 18/32-44, Kasas 28/76-84, Lokman 31/12-19, Kalem 68/17-32, Hâkka 69/38-43, Müddessir 74/1-7, İnsan 76/1-22 ve İnfitar suresinin yer aldığı eser, 14 ayetten oluşan “Dualar ve Öğütler” kısmıyla sonlanmaktadır. Toplamda 128 ayeti muhtevî ve renkli çizimlerin eşlik ettiği çalışmada ayetlerin Türkçe ve İngilizce anlamları aynı sayfada verilmiştir. Lafızdan ziyade ayetlerin manasının çocukların anlayabilecekleri bir dilde basit cümlelerle ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yüzden olsa gerek, ayetlerin Arapça asıllarına yer verilmemiştir. Kıssalar, meseller, ahlaki öğüt ve uyarıları ihtiva eden ayetlerden müteşekkil derleme, ilk ve ortaöğretim seviyesindeki çocuklar için hazırlanmıştır.⁸ Sınırlı sayıda ayeti içermesi ve tam bir meal formatını ifade etmemesine rağmen bu eser, çocuklar için Kur'an ayetlerinin anlaşılır kılınması amacını taşıması bakımından önemlidir.

Bu arka planda makalenin amacı, çocuklar için hazırlanan bir İngilizce Kur'an mealinden hareketle söz konusu faaliyetin imkânına dair bir analiz gerçekleştirmektir. Öte yandan bu makalenin, çocuklar için ideal bir Kur'an meali yazımının ilkelerini ortaya koymak gibi bir iddia taşımadığı ifade edilmelidir. En başından kabul edilmelidir ki, çocukları merkeze alan bu tür bir faaliyet tefsir, hadis, fıkıh, kelam, din eğitimi, eğitim pedagojisi gibi diğer ilgili disiplinleri de içine alan interdisipliner bir perspektifle kaleme alınmalıdır. Dolayısıyla makalenin bu bağlamdaki hedefi, konuyu büyük

⁷ İlgili çalışma için bk. Ahmet Yılmaz, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

⁸ Eser hakkında bk. Abdülaziz Bayındır, *Kur'an'la Tanışıyorum* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2017).

oranda tefsir ilmi zaviyesinden bir incelemeye tabi tutmak ve akademik tartışma zeminine taşınmasına vesile olmaktan ibarettir.

Makalenin merkezine taşınan çalışma, Protestan bir ailede dünyaya gelen ve 1989'da Michigan State University'de lisans birinci sınıf öğrencisi iken ihtida eden, lisansüstü eğitimini tarih alanında tamamlayan Yahia Emerick tarafından yazılıp 2011 yılında yayımlanan *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*'dir. Mütercim, çalışmasının girişinde takip ettiği yöntemle ilgili bilgi vermemekte, yalnızca kitabın arka kapağında Türkiye'de ortaokul düzeyi ve üzerindeki çocuklara tekabül eden bir muhatap kitle için (for grades four and up) eserini kaleme aldığını belirtmektedir.⁹ Emerick'in çalışmasında benimsediği yöntem konusunda bilgi vermemesi bir eksiklik olarak dikkat çekerken, makale çalışmamızda bu hususun ana hatlarıyla belirlenmesinin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Makale, söz konusu eserin meal kısmına olduğu kadar ilâve çok sayıda izahın içerik analizine de odaklanmaktadır. Gerekli görüldüğünde *Diyanet İşleri Başkanlığı* (DİB) ve *Kur'an Yolu* meallerinin yanı sıra Muhammad Marmaduke Pickthall¹⁰ (ö. 1936), A. J. Arberry¹¹ (ö. 1969), Muhammad Asad¹² (ö. 1992) ve Muhammad Abdel Haleem'in¹³ meal çalışmalarıyla da mukayeseler yapılmak suretiyle inceleme konusu olan çocuk mealinin diğerlerinden ne derece farklılaştığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Makalede çocuk mealine ilişkin cevabı aranacak başlıca sorular şunlardır: Bu tür bir çalışmayı diğerlerinden ayıran genel özellikler nelerdir ve bu özelliklerin, çocukların Kur'an'ı doğru anlamasına ne ölçüde katkı sağlaması beklenmektedir? Müteşabihat ve mecaz içeren ayetlerin çeviri ve izahatında nasıl bir yol izlenmektedir? Çağdaş tefsir çalışmalarında "tartışmalı konular" arasında zikredilen çok eşlilik, hadler ve nesh gibi meseleleri içeren ahkâm ayetlerinin tercüme ve izahında nasıl bir "çocuk-merkezli" üslup ve yöntemle başvurulmuştur? Cennet ve cehennem tasvirlerini ihtiva eden bazı spesifik ayetlerin izahına ilişkin nasıl bir yol takip edilmiştir? Kur'an'ın ana kavramları meale nasıl taşınmış ve açıklanmıştır? Son tahlilde, ihtiva ettiği güçlüklerle birlikte çocuklar için bir Kur'an meali yazımı mümkün müdür?

Bir Kur'an mealinin bahsi geçen sorulardan kaç tanesine tatmin edici yanıtlar verebileceği şeklinde bir soru akla gelebilir. Ancak, eserin adında yer alan "okul çocukları için" tabiri, bu çalışmanın "çocuklar lehine"

⁹ Arka kapak yazısı için bk. Yahia Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children* (California: CreateSpace, 2010).

¹⁰ Muhammad Marmaduke Pickthall, *The Holy Qur'an* (Lahore: Quadrat Ullah Co., ts.).

¹¹ Arthur John Arberry, *The Koran Interpreted* (London: Oxford University Press, 1964).

¹² Muhammad Asad, *The Message of the Qur'an* (Bristol: The Book Foundation, 2003).

¹³ M.A.S. Abdel Haleem, *The Qur'an* (Oxford: Oxford University Press, 2005).

diğerlerinden farklı yönleri bulunduğuna bir gönderme yapmaktadır ki bu da ilk anda yukarıda yöneltilen türden soruları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda makaleye konu olan mealin genel özelliklerine göz atarak meseleye başlamanın uygun olacağı kanaatindeyiz.

1. Mealin Genel Özellikleri

Çalışma, çocukları merkeze aldığını en başından vurgulamak maksadıyla okurunun karşısına renkli bir ön kapak resmi ile çıkmaktadır. Burada iki farklı yol üzerinde, biri erkek diğeri kadın olmak üzere doğru yolu bulma kaygısı güden iki kişinin yer aldığı canlı renklerden oluşan dikkat çekici bir çizim yer almaktadır. İki yoldan birisi müminlerin diğeri ise inkârcıların ahiretteki sonlarına gönderme yapan bir içeriği haizdir. “İçindekiler” kısmına bakıldığında ise sure isimlerinin Mushaf tertibine göre sıralanmasının yanı sıra ardışık tematik tasnife tabi tutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda mesela 8 ve 9. sureler “Mücadele Sureleri” (Chapters of Struggle); 10-16. sureler “Öğretici Sureler” (Teaching Chapters); 40-46. sureler ise “Yedi Hâmîm Âilesi” (Family of the Seven Ha Meems) başlıkları altına yerleştirilmiştir. Mütercim, 67-94. sureleri ise “Güzel Şiirler” (The Beautiful Poems) olarak nitelendirmektedir ki etkileyici üsluba sahip olması hasebiyle ağırlıklı olarak Mekki surelerden oluşan bu kısmın başlığındaki “şiir” tabirinin doğru bir tercih olmadığı kanaatindeyiz. Zira meal çalışmasının henüz başında bu tür bir başlıkla karşılaşmak, çocukların zihninde Kur’an’ın içinde pek çok “şiir” ya da “şiire benzer tarzda edebî ürünler” bulunduğu gibi bir algıya yol açabilecektir. Oysa aynı sure grubu içinde yer alan Hâkka 69/41’de yer alan وَمَا وَجَّهْنَا لَهُ بِقَوْلِ شَاعِرٍ fadesi, Kur’an’ın bir şair sözü olmadığı uyarısında bulunmaktadır.¹⁴ Surelerin belirtilen şekilde tematik olarak sınıflandırılmasının, sure gruplarının kendi içinde münasebetine gönderme yapan bir yaklaşımı ifade ettiği de ayrıca vurgulanmalıdır.

Meal, tek sayfalık bir ön sözden oluşmaktadır. Burada mütercim, bir hidayet kitabı oluşunun yanı sıra Kur’an’ın metin yapısını diğer kitaplardan ayıran özelliklere kısaca değinmektedir. Bu bağlamda, Kur’an’ın bir şiir kitabı olmadığı yönünde yapılan vurgu,¹⁵ yukarıda değinilen bir ayet grubu için tercih edilen “the Beautiful Poems” başlıklandırmasının doğru olmadığını adeta teyit etmektedir. Ön sözde mütercimin dikkat çektiği önemli hususlardan birisi de Kur’an tercümesinin hiçbir zaman Kur’an’ın aslının yerini tutamayacağıdır.¹⁶ Bu vurgu, sözün başında da değindiğimiz tercüme

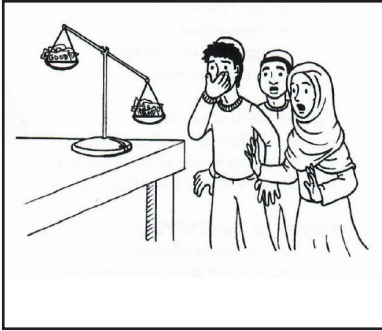
¹⁴ Mütercimin sure gruplandırması ve bunlara verdiği isimler için bk. Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 3-6.

¹⁵ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 7.

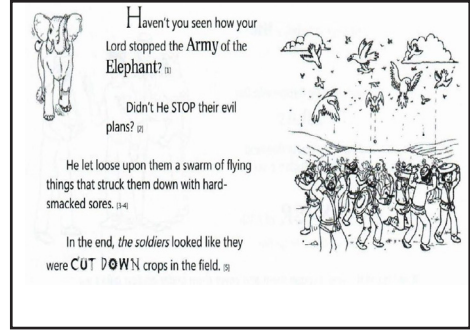
¹⁶ “It is the original Arabic text where the message really lives.” Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 7.

faaliyetinin Kur'an olmadığı farkındalığının en başından oluşturulması bakımından önemlidir.

Mealın ayırt edici özelliklerinden birisi, hemen her sayfada yer alan ve o sayfa içerisindeki bir ayetin ya da ayet grubunun konusundan hareketle yapılan çizimlerdir. Örneğin Fatıha suresinde dua eden bir insan¹⁷ ile karşılaşılırken; karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekleri içeren bir temsilden bahseden Bakara 2/19. ayetin yer aldığı sayfada bu içeriği yansıtan bir çizim bulunmaktadır.¹⁸ Yine aynı surede İsrailoğulları'nın buzağıyı Tanrı edinmesine değinen 51. ayetin bulunduğu sayfada, etrafında kendisine tapınan insanların bulunduğu bir buzağı çizilmiştir.¹⁹ Tartıları ağır ve hafif geleceklere bahseden Kâri'a suresinin yer aldığı sayfada ise bir terazi ve bu teraziye hayretle bakan insanlardan müteşekkil bir çizim bulunmaktadır.²⁰ Fîl suresi tercümesinin yer aldığı sayfada Ebrehe'nin ordusuna gökten taşlar fırlatan kuşların mevcut olduğu bir çizimle karşılaşılmaktadır.²¹ Söz konusu çizimlerden iki tanesini (Kâri'a ve Fîl sureleri) örnek olarak paylaşmak yerinde olacaktır:

Kâri'a suresi için yapılan çizim

Fîl suresi için yapılan çizim

Eserin hemen her sayfasında yer alan bu türden çizimlerin çalışmayı çocuklar açısından oldukça dikkat çekici kıldığı ve sayfada öne çıkarılan temalarla ilintili oluşu itibarıyla da çocukların konuya odaklanmalarına katkı sağlayacağı muhakkaktır. Diğer yandan çizimlerle somutlaştırmanın iyi düşünülmesi gereken, hassas bir faaliyet olduğu teslim edilmelidir. Çizimlerdeki kılık-kıyafet, mesken-yapı ya da çeşitli araç-gereçlerin tarihî gerçeklere göre çizimi, dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardan biridir. Ayrıca bu türden çizimlerin çocuk muhatabın zihninde yaratması muhtemel

¹⁷ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 15.

¹⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 18.

¹⁹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 24.

²⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 802.

²¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 806.

yanlış teolojik ve pedagojik algıların da hesaba katıldığı bir hassasiyetle yapılması gerekmektedir.

Hemen her mealde mevcut olan “Giriş” (Introduction) kısımları bu çalışmada da yer almaktadır. Fatiha suresinin başındaki giriş kısmı, surenin değil de Mushaf’ın girişi gibi düşünülerek burada Hz. Peygamber’in ilk vahyi alış süreci ve ilk nazil olan ayetlere dair bilgiler paylaşılmaktadır.²² Diğer surelere bakıldığında ise girişin hemen önünde öncelikle surenin İngilizce karşılığı, Mushaf sırası ve nüzul dönemi verilmektedir. Giriş kısmında genel olarak surelerin isimleri, içeriğine dair bir özet, nüzul zamanı ve muhteva-nüzul ilişkisi temelinde tespitler yer almaktadır.²³ Söz konusu bilgilere ilişkin genellikle referans verilmediği ancak nadiren de olsa parantez içinde hadis ya da tefsir kaynaklarının yahut müellif isimlerinin mevcut olduğu görülmektedir.²⁴

Çocuk mealindeki dikkat çekici bir diğer özellik ise ilâve bir izaha muhtaç olduğu düşünülen ayetlerin ya da ayet gruplarının hemen öncesinde yer alan, tarihsel arka plan ve varsa esbâb-ı nüzul rivayetleri ya da hadislerin paylaşıldığı, çocuk okuru ayetin doğru anlamına hazırlayan “arka plan bilgisi” (background info) bölümleridir.²⁵ Mütercim, belirli ayet ya da ayet gruplarına dair toplamda 450 civarında arka plan bilgisi paylaşmaktadır. Surenin genel muhtevasına dair bilgilerin yer aldığı “introduction” bölümlerinin yanı sıra sure içlerinde bulunan bu kısımların, tercüme çalışmaya “meal-tefsir” özelliği katan asıl yerler olduğu ifade edilebilir. Bu kısımların genellikle ilgili ayetlerin muhtevasına uygun olarak başlıklandırıldığını da belirtmekte fayda vardır. Esasen tercümeyi “çocuklara has” kılacak hususların, tercüme kısımlardan ziyade geriye kalan bu türden ilâveler olacağı açıktır. Hâl böyleyken, arka plan bilgilerinin çocukların ayetleri anlamasına ne derece katkı sunduğu hususu, 155 ayet hakkında arka plan bilgisinin yer aldığı Bakara suresinin bazı ayetleri özelinde incelenecektir. Akabinde ise daha spesifik meseleleri içeren ayet örnekleri, müstakil başlıklar altında değerlendirilecektir.

Mütercim, Bakara suresinin ilk ayeti olan hurûf-ı mukatta’anın anlamına ilişkin bir izah yapmaktadır.²⁶ Münafıkların müminlerle alay etmesini konu edinen 14-16. ayetlerin önünde, söz konusu alayın içeriğine dair bilgi vermektedir. Burada münafıkların reislerinden Abdullah b. Übey’in bazı

²² Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 15.

²³ Sınırlı sayıdaki kaynak atıflarından bazıları için bk. Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 116, 187, 559, 625, 667, 814.

²⁴ Örneğin bk. Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 80, 159.

²⁵ Mütercim, ayetlerin arka planı hakkında paylaştığı esbâb-ı nüzûl rivayetleri hakkında çoğu zaman kaynak zikretmemiştir. Biz bu eksikliği ilgili yerlerde literatüre atıf yaparak gidermeye çalıştık.

²⁶ İlerleyen sayfalarda müteşabih ayetlerle alakalı bölümde bu konudaki içerik paylaşılacaktır.

sahabilere yüksek sesle ve dalga geçme amacıyla övgü dolu sözler söylediği, kendi arkadaşlarına da onları her gördüğünde bu şekilde dalga geçmelerini tavsiye ettiğini içeren rivayet yer almaktadır.²⁷ Söz konusu açıklamanın 14. ayetin arka planının aydınlatılmasına katkı sağlayacağı muhakkaktır. Ancak 14-16. ayetler hakkında açılan arka plan bilgisi kısmında, 15. ayette geçen *اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ* (Allah da onlarla alay eder) ifadesine ilişkin bir izah yapılmadığı dikkat çekmektedir. Bunun yerine mütercim söz konusu ayeti, tefsîrî tercüme yoluyla anlaşılır kılmaya çalışmakta ve “Allah, kendi şaşkınlıkları içinde tamamen kayboluncaya değin daha çok hata yapmalarına mühlet vermek suretiyle onların (münafıkların) alaylarını kendilerine iade edecektir.” şeklinde tercüme etmektedir. Bu şekilde yapılan bir tefsîrî tercüme ile çocukların zihninde belirecek olan “Allah’ın alay etmesi” ile murad edilen şeyin en azından daha anlaşılabilir bir düzeye kavuşacağı söylenebilir. Bununla birlikte bizce ayetin literal manasına daha fazla sadık kalınması ve arka plan bilgisinde bu hususun açığa kavuşturulması daha doğru olacaktır.

Bakara 2/17-18 ve 19-20. ayetlerde gece karanlığı, gök gürültüsü, şimşek, fırtına ve sağanak yağmurdan oluşan ve münafıkların durumunu ifade eden temsilin anlaşılır kılınması için mütercim açıklama yapmaktadır. Buna göre pek çok Arap geçimini ticaret kervanlarından sağlardı ve gece yolculuğu esnasında bir fırtınaya yakalanarak çölde kaybolma düşüncesi, dehşet vericiydi. İşte münafıkların durumu da geceleyin o ürpertici atmosferi yaşayan kimsenin durumu gibidir. Allah’ın ayetleri kendilerine ulaştığı esnada kısa süreli bir aydınlanma olur ancak onlar bu aydınlığa itibar etmediklerinde karanlıklar içinde kalarak yollarını kaybederler.²⁸ Mütercimin Kur’an’daki mesellerin daha anlaşılır hâle getirilmesi için öncelikle ilk muhatapların dünyasında nasıl makes bulduğunu ortaya koyması, temsilin çocuk muhatapın zihninde somutlaşmasına katkı sağlaması itibarıyla kayda değerdir. Bu gibi açıklamalar, çocuklarda ayetlerin nüzul bağlamlarından hareketle anlaşılmasına ilişkin bir perspektifin gelişimine yardımcı olması bakımından da önem arz etmektedir.

Bakara 2/26. ayette “Allah’ın bir sivrisineği hatta ondan daha da ötesini örnek olarak vermekten çekinmeyeceği” ifadesi de mütercim tarafından ayetin hemen önünde açıklanmaktadır. Buna göre Allah, Hac 22/73’te sinekten, Ankebut 29/41’de örümcekten bahsedince, Yahudilerden bazıları Kur’an’la dalga geçmeye ve bu gibi örnekleri ihtiva eden bir kitabın Allah’tan gelmiş olamayacağına dair ithamlarda bulunmaya başladılar. Allah da

²⁷ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 18. İlgili rivayet hakkında bk. Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil*, thk. Abdullah Mahmut Şehhate (Beyrut: Dâru İhyâi Turas, 2002), 1/90; Celaleddin Süyûtî, *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl* (Lübnan: Müessesetü'l-kütübî's-sekâfiyye, 2002), 11-12.

²⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 18.

bunun üzerine bahsi geçen ayeti indirdi.²⁹ Emerick'in adı geçen ayetin sebebi-nüzulüne dair paylaştığı bilginin meselenin bağlamını zihinlerde tesis etmesi itibarıyla yerinde olduğu ifade edilebilir.

Bahsi geçen örneklerle ilâveten Bakara 2/41'deki "Allah'ın ayetlerini az bir karşılığa değiştirmek" ifadesinin anlamı izah edilmektedir. Bakara 2/44'te "kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz?" sorusunun nüzul sebebi verilmektedir.³⁰ Bakara 2/58. ayetteki "şu memlekete girin... ve 'hıtta!' deyin..." ifadelerinin arka planı aydınlatılmaktadır.³¹ Bakara 2/62'deki "Yahudiler, Hristiyanlar ve Sâbiîlerden Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih amel işleyenler için de mükâfatların bulunduğu" ile kastedilene ilişkin nüzul sebebi bilgisi verilmektedir.³² Bakara 2/73. ayetteki "sığırın bir parçası ile öldürülene vurun!" ibaresini içeren ayetlerin arka planına ilişkin aydınlatıcı açıklamalar yapılmaktadır.³³ Bakara 2/78'deki "ümmiyyûn"³⁴, Bakara 2/79'da "elleriyle kitabı yazıp az bir karşılığa satanlar"³⁵, Bakara 2/80'deki "bize ateş sayılı birkaç günden başka asla dokunmayacaktır."³⁶, Bakara 2/88'de geçen ve Yahudilere ait olan "kalplerimiz muhafazalıdır" ifadesi³⁷ gibi arka plan bilgisine ihtiyaç duyulan ayetler hakkında mütercim kısa ve özlü bilgiler vermektedir. Bu bağlamda "background info" bölümlerinin çocuk mealine meal-tefsir özelliği kazandırdığı ve çizimlerle birlikte ayetlerin anlaşılmasında hayli işlevsel bir rol oynadığı söylenmelidir.

Son olarak, bir sayfada yer alan ayetler içinde mütercime göre muhteva açısından anahtar terim sayılabilecek kelimelerin kalın ve büyük punto ile verildiğini belirtmeliyiz. Örneğin Bakara 2/30-39. ayetlerdeki Âdem

²⁹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 20. Rivayet hakkında bk. Süyûti, *Lübâbü'n-nükûl*, 13.

³⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 23. Rivayet hakkında bk. Süyûti, *Lübâbü'n-nükûl*, 14.

³¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 25.

³² Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 26. Rivayet hakkında bk. Süyûti, *Lübâbü'n-nükûl*, 14-15.

³³ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 28. Rivayet hakkında bk. Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 2/122-123.

³⁴ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 29. Rivayet hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 2/152-154.

³⁵ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 29. Rivayet hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 2/165.

³⁶ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 30. Rivayet hakkında bk. Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Çavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Viücûhu't-Tevîl*, thk. Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcud - Şeyh Ali Muhammed Muavvid (Riyad: Mektebetu'l-übeşkân, 1998), 1/289.

³⁷ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 31. İlgili rivayetler hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 2/228-231.

kıssasında İblis'in secde etmediği ve bunun nedeninin kibir olduğunu (34. ayet) vurgulamak üzere "kibirli" anlamına gelen "arrogant" kelimesi kalın ve büyük puntuyla yazılmıştır. Teması tevhid olan İhlas suresinde ise Allah'ın teklifine vurgu yapan "one" ve "Allah" kelimelerinin puntoları aynı şekildedir.³⁸ Böylece pek çok sayfada mevcut olan bu türden vurgulu kelimelerle çocuk muhatabın dikkatinin önemli noktalara çekilmesi amaçlanmaktadır.³⁹

2. Müteşabihat ve Mecaz

Müteşabih ayetlerin tercümesine ilişkin örneklere geçmeden önce "müteşabih" kavramının mütercim tarafından nasıl açıklandığını ortaya koymak yerinde olacaktır. Emerick, Âli İmrân 3/7. ayetin de içinde bulunduğu 5 ve 9. ayetleri "Division Leads to Disintegration" (*Müteşabih Ayetler Hakkında Tartışma Parçalanmaya Yol Açar*) adlı bir başlıkta açıklamaktadır. Buna göre sahabeden bazı kimseler, Hz. Peygamber'in kendilerini duyacağı bir ses tonuyla ayetlerin anlamları hakkında tartışmaya girer. Hz. Peygamber duruma öfkelenerek bu tür tartışmaların eski toplumların helakini getirdiğini, yapılması gerekenin tartışmak yerine, bilmeyenlerin bilenlere sorması olduğunu vurgular.⁴⁰ Mütercim, bu rivayeti 7. ayette değinilen muhkem-müteşabih ayetlerine hazırlık amacıyla nakletmekte, müteşabih ayetler üzerinde tartışmanın "tefrikaya", tefrikanın da "parçalanmaya" yol açacağına dikkat çekmektedir. Mütercim, "muhkem" kelimesini "açık ve kolayca anlaşılabilir" anlamına gelen "plain and clearly understood" kelimeleri ile karşılamıştır. Müteşabih ayetleri ise "farklı yorumlara açık" (open to different interpretations) ifadesiyle tercüme etmiştir. Ayetin devamını ise "fitne çıkarmak" isteyenlerin müteşabih ayetlerin peşine düştükleri şeklinde tefsîrî tercüme etmektedir.⁴¹ Özellikle farklı yorumlara müsait müteşabih ayetler üzerinde tartışma çıkarılmaması gerektiği, aksi takdirde bunun Müslümanlar arasında ayrılığa sebep olacağı yönündeki içerik nedeniyle mütercim, bu ayeti "(Müteşabih Ayetler Hakkında) Tartışma Parçalanmaya Yol Açar" başlığının altına yerleştirmiş görünmektedir.

Yazarın tematik olarak bu başlık altında yer verdiği ayetlere bütün olarak bakıldığında, 4-6. ayetlerde Allah'ın hidayet kaynağı olarak gönderdiği Furkan'a tabi olunmasının emredildiği, O'na hiçbir şeyin gizli kalmadığı,

³⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 813.

³⁹ Önceki sayfalarda çocuk mealinin Fil suresi sayfasındaki çizimin yer aldığı şekil, aynı zamanda farklı puntolarda yazılan anahtar kelime örneklerini ihtiva etmektedir.

⁴⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 81. Rivayet hakkında bk. Celaleddin Süyûtî, *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkezü Hicr li'l-Bühûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2003), 3/455.

⁴¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 81.

O'nun hüküm ve hikmet sahibi olduğu vurgulanmaktadır. 7. ayette muhkem ayetlere tabi olunması, müteşabih ayetler üzerinde tartışılmaması gerektiğinin altı çizilmektedir. 8-9. ayetlerde ise adeta bir önceki ayette yapılan uyarıdan hareketle tefrikaya düşmemek ve yoldan sapmamak için Allah'tan yardım istenmektedir. Bu bağlamda mütercimim bu ayet grubunu müstakil bir tematik başlık altına yerleştirmesinin makul olduğu söylenebilir. Diğer yandan yapılacak benzeri çalışmalarda bu gibi ayet gruplandırılmalarına verilecek başlıkların ve yer verilecek içeriğin ilgili ayetleri kapsayıcı bir nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Zira muhatap, söz konusu ayet grubunu kendinden önce gelen başlık ve arka plan bilgisi temelinde okuyacak ve haklı olarak ikisi arasında konu bakımından örtüşme beklentisine girecektir.

Mütercimim yukarıda bahsi geçen rivayete dikkat çekmesi ve surenin 7. ayetini "(Müteşabih Ayetler Hakkında) Tartışma Parçalanmaya Yol Açar" başlığı altında değerlendirmesi, onun müteşabih ayetler üzerinde tartışmak, uzun uzadıya izahlara girişmek gibi bir tutumu doğru bulmadığını akıllara getirmektedir. Nitekim çalışmada buna uygun örneklerle karşılaşılmaktadır. Örneğin "Yasaklandıkları şeylerden vazgeçmeye yanaşmayınca da onlara 'aşağılık maymunlar olun!' dedik."⁴² ayeti hakkında hiçbir açıklama yapılmadığı dikkat çekmektedir.⁴³ Bununla birlikte müteşabihat ve mecaz içeren ayetlerin bazılarını literal olarak tercüme etmek yerine yer yer yorumlaması, mütercimim yeknesak bir yaklaşıma sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu kısa parantezden sonra müteşabih ayetler içinde değerlendirilen استوى على العرش (arşa istiva) ifadesinin tercümesine göz atarak devam etmek istiyoruz. Söz konusu ifadenin meallerde nasıl tercüme edildiğine baktığımızda örneğin A'râf 7/54'ün DİB mealinde bu ifade "Arşa kurulan",⁴⁴ Kur'an Yolu'nda "arşa istiva eden",⁴⁵ Arberry'de "set Himself upon the Throne"⁴⁶ (arşa kurulan), Pickthall'da ise "mounted He the Throne"⁴⁷ (arşa kurulan) şeklinde literal tercüme edilmiştir. "Arşa istiva" tabirinin Emerick tarafından "the throne (of power)"⁴⁸ olarak çevrildiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu ayette geçen istiva ifadesinin fizikî bir olaya karşılık gelmediği yönündeki kanaat, "(kudret) tahtı" şeklindeki tercümeyle meale yansıtılmış, böylece Allah'ın kudret sahibi bir varlık oluşu vurgulanmaya çalışılmıştır.

⁴² el-A'râf 7/166

⁴³ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 235.

⁴⁴ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 10 Şubat 2023), el-A'râf 7/54.

⁴⁵ *Kur'an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), el-A'râf 7/54.

⁴⁶ Arberry, *The Koran Interpreted*, 150.

⁴⁷ Pickthall, *The Holy Qur'an*, 174.

⁴⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 221, 409.

Müteşabihattan kabul edilen hurûf-ı mukatta'anın Kur'an'da ilk geçtiği yer olan Bakara suresinin ilk ayetinin hemen önünde ^{آل} hakkında mütercim şöyle bir açıklama yapmaktadır: Kur'an, Arapların günlük hayatlarında kullandıkları bu harflerden oluşmaktadır. Bunlar, ticari malları belirleme veya bunlara işaret etmede kullandıkları ifadelerdi. Ayrıca Allah bu harflerle başlamak suretiyle muarızlara kendi kullandıkları alfabe ile hitap ettiğini hatırlatmak suretiyle benzeri bir mesaj getirmeleri konusunda meydan okumaktadır.⁴⁹ Dolayısıyla hurûf-ı mukatta'a'nın hem dikkat çekmek hem de meydan okumak şeklinde iki işlevi olduğu yönünde bir açıklama yapılmaktadır. Bu bilgi, çocuk muhatapların meseleyi daha iyi anlaması açısından önemli olmakla birlikte, yalnızca hurûf-ı mukatta'anın geçtiği ilk yerde izahla yetinilmesi bir eksiklik olarak tespit edilmelidir. Kur'an'da toplam 29 yerde karşılaşılan bu harflere dair her defasında aynı açıklama yapılsa bile en azından ilk açıklamanın yapıldığı sayfaya veya ayete referans verilmesi, pratiklik açısından daha doğru olacaktır. Hurûf-ı mukatta'a bağlamında dikkat çektiğimiz bu hususlar, birden fazla ayeti açıklayan tüm arka plan bilgileri için geçerli ve gereklidir. Ayrıca tarihsel süreçte bu harflerin anlamlarına ilişkin yalnızca bahsi geçen görüşlerin bulunmadığına dikkat çekmek, özelde hurûf-ı mukatta'a genelde ise müteşabih ayetlerin teviline dair yorum çeşitliliği bulunduğu gerçeğini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

İsra olayına atıf yapan ve mealde "The Night Journey" olarak tercüme edilen İsra suresinin ilk ayetine dair surenin giriş kısmında konuya ilişkin rivayetlere uzunca yer verildiği ve ilave bir yorumda bulunulduğu görülmektedir. Uzun sayılabilecek bir girişten sonra ilk ayetin hemen önündeki arka plan bilgisinde de aynı şekilde meşhur rivayetlere referans veren bir açıklama bulunmaktadır.⁵⁰ Bu bağlamda Hz. Peygamber'in bir gecede fizikî olarak Kudüs'e gidip geldiği, Cebrail'in Hz. Peygamber'in kalbini zemzem ile yıkadığı ve yolculuk için beyaz bir bineğe bindiği aktarılmaktadır. Yolculukta kendinden önceki Peygamberlerle karşılaştığı ve onlara namaz kıldırıldığı, Sidretü'l-münteha'ya ulaştığı, burada ümmetine 50 rekât namazın farz kılındığı ama yolculuktan dönüşte Hz. Musa ile karşılaştığı, Hz. Musa'nın kendisini ikna etmesiyle Allah'tan namaz vakitlerinin sayısının azaltılması hususunda temennide bulunduğu ve vakit sayısının beşe kadar düşürüldüğü bilgisi verilmektedir. Mütercimin söz konusu anlatılara ilişkin herhangi bir sorgulamada bulunmadığı ya da yorum yapmadığı görülmektedir. Bahsi geçen anlatılar karşısında Emerick, Müslümanların takınması gereken tavra örnek olarak Hz. Ebubekir'in cevabını aktarmakla iktifa etmektedir. Hz. Peygamber'in konu bağlamında anlattıklarından bahsedildiğinde

⁴⁹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 16.

⁵⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 365-367.

kendisi “Allah Resulü diyorsa doğrudur... Biz onun gecenin veya gündüzün herhangi bir vaktinde gökten vahiy aldığına inanıyoruz da şimdi bu olayları mı sorgulayacağız?” cevabını vermiştir.⁵¹

İsra ve Miraç olayı bağlamında bahsi geçen anlatılar büyük oranda rivayet literatürüne dayanmaktadır. Ancak Kur’an’da da bu türden mucizevi anlatımların olduğu malumdur. Özellikle modern dönem ve sonrasında Kur’an’a yönelik rasyonalist ve pozitivist karakter arz eden yaklaşımların bu tür anlatıları ya reddetme ya da bilimsel temelde tevîl etme temayülünde olduğu da bilinmektedir. Günümüzde çocuk muhatapların gerek İsra olayına ilişkin rivayetlere gerekse mucizelerden bahseden ayetlere nasıl bir tepki vereceği tahmin edilebilir. Bu itibarla çocukların zihin dünyasına sosyal medya, televizyon ve internet yahut çeviri kitaplar gibi türlü vasıtalarla intikal eden modernist ve rasyonalist karakterli düşüncelerin bir vakia olduğu ortada iken, bu gibi ayetlerin çocukların dünyasında “anlamlandırılması” konusunda çaba sarf edilmesi ve bunun meal çalışmalarına yansıtılması gerektiği ortadadır.

A’râf 7/26. ayette geçen “لِبَاسِ التَّقْوَى” tabirinin tercümelere nasıl yansıdığına bakmak gerekir, *DİB* ve *Kur’an Yolu* meallerinde bu ifade “takva elbisesi” olarak geçerken⁵² Arberry’de “the garment of Godfearing”⁵³ (takva elbisesi), Pickthall’da “the raiment of restraint from evil”⁵⁴ (kötülüklerden uzak durma elbisesi), Abdel Haleem’de ise “the garment of God-consciousness”⁵⁵ (bilinçlilik elbisesi) tercümeleriyle yer bulmaktadır. Çocuk mealine baktığımızda bu ifadenin “the robe of mindfulness is the best (with which to clothe yourself)” olarak tercüme edildiği dikkat çekmektedir ki “Farkındalık (bilinçlilik) elbisesi, kendisiyle örtünebileceğiniz en güzel elbisedir.” şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Ayette mecazen kullanılan لِبَاس kelimesinin, çocukların daha kolay kavrayabilecekleri bir parantez içi ilâve ya da hemen ayetin önünde yahut akabinde bu türden mecazi ifadeleri anlaşılır kılmak adına malumat vermek yerinde olmaz mıydı?

Fetih 48/10’daki “يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ” ifadesinin de tercümelere nasıl yansıdığına bakılmasının önem arz ettiği kanaatindeyiz. Hem *DİB* hem de *Kur’an Yolu* meallerinde bu ifadenin “Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir” şeklinde literal tercüme edildiğini görüyoruz. Arberry, “God’s hand is over their

⁵¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 365-366. İlgili rivayetler hakkında bk. Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 14/413 vd.

⁵² *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kur’an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), el-A’raf 7/54.

⁵³ Arberry, *The Koran Interpreted*, 145.

⁵⁴ Pickthall, *The Holy Qur’an*, 169.

⁵⁵ Abdel Haleem, *The Qur’an*, 95.

hands",⁵⁶ Pickthall, "the hand of Allah is above their hands" olarak aynı şekilde literal tercüme yapmışlardır. Abdel Haleem "God's hand is placed on theirs" (Allah'ın eli onlarınkinin üzerindedir) diye tercüme ettiği ifadeye "sağ ellerini Hz. Peygamber'in eli üzerine koyan herkesin sadakat yemini ettiği (Hz. Peygamber'e biat ettiği)" şeklinde bir dipnot düşmektedir.⁵⁷ Emerick ise "The hand of Allah is over their hands"⁵⁸ şeklinde literal bir tercüme tercih etmiş, parantez içi ya da arka plan bilgisi gibi bir unsurla buradaki mecazi ifadeyi desteklememiştir. Oysa bu ayeti okuyan her çocuğun tereddütsüz olarak aklına gelecek ilk soru, "Allah'ın eli mi var?" olacaktır.

Son olarak, İsra 17/13. ayette geçen ve literal olarak "her insanın kuşunu kendi boynuna doladık" anlamına gelen "وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْمَنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ" ifadesinin tercümesine göz atıldığında, örneğin *Kur'an Yolu*'nun ayetin mecazi anlamını meale taşıdığını görüyoruz: "Her insanın sorumluluğunu onun omzuna yükledik."⁵⁹ Emerick, ayetin önünde söz konusu ifadenin tarihsel bağlamına ve mecaz ifade ettiğine ilişkin çocuk muhatap açısından da anlaşılır bir açıklama yapmaktadır. Şöyle ki, müşrik Araplar kuşların uçuş yönleri üzerinden gelecekleri hakkında tahmin yürütürlerdi. Ayet, bu batıl inanca atıf yaparak insanların kaderinin kendi yapıp ettiklerine bağlı olduğunu ifade etmektedir.⁶⁰

3. Cennet-Cehennem Tasvirleri

Kur'an'da cennet ve cehenneme ilişkin detaylı tasvirlerin yer aldığı ayetler bulunmaktadır. Mesela cennetlikler, "altlarından ırmaklar akan",⁶¹ "ince ve kalın ipekli yeşil elbiseler giyecekleri",⁶² "aç ve çıplak kalmanın olmadığı",⁶³ "boş söz işitmedikleri",⁶⁴ "ne güneşin ne de dondurucu soğuğun olduğu"⁶⁵ bir yerde rızıklandırılacaklardır. Cehennemlikler ise "azaplarının hiç hafifletilmeyeceği",⁶⁶ "ateşin öfkesinin ve uğultusunun işitileceği"⁶⁷ bir yerde azaba duçar olacaklardır. Sayısı artırılabilir bu tür tasvirlerin çocukların zihninde nasıl bir duygu uyandıracığı konusunda daha fazla düşünmeyi

⁵⁶ Arberry, *The Koran Interpreted*, 532.

⁵⁷ Abdel Haleem, *The Qur'an*, 335.

⁵⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 647.

⁵⁹ *Kur'an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), İsra 17/13.

⁶⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 368. Rivayet hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 14/518-519.

⁶¹ Taha 20/135, el-Ankebut 9/58.

⁶² Kehf 18/31.

⁶³ Taha 20/118.

⁶⁴ Vakıa 56/25.

⁶⁵ İnsan 76/13.

⁶⁶ Zuhruf 43/75.

⁶⁷ Furkan 25/12.

hak eden ayetler bulunmaktadır. Bu tür ayetlerin incelemeye konu ettiğimiz çalışmada nasıl tercüme edildiğine birkaç örnek üzerinden bakmak yerinde olacaktır.

İlk olarak muttakilerin rızıklandırılacakları cennetin nimetlerinden bahseden Nebe 78/31-34. ayetlere bakılabilir. Söz konusu ayetlerin tercümesi *DİB* meâlinde şöyle geçmektedir: “Şüphesiz Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir kurtuluş, bahçeler, üzümler, kendileriyle bir yaşta, göğüsleri çıkmış genç kızlar ve dolu dolu kadehler vardır.”⁶⁸ Özellikle 33. ayet olan *اُنْثَاءٍ مِّثَالًا* ifadesini Arberry “and maidens with swelling breasts, like of age”⁶⁹ (yaşıt, göğüsleri tomurcuklanmış genç kızlar), Pickthall ise “maidens for companions”⁷⁰ (eşler için hizmetçiler) şeklinde tercüme etmiştir. Ayet, *Kur’an Yolu*’nda “gencecik yaşıt kızlar”⁷¹ Abdel Haleem’in mealinde ise “nubile, well-matched companions”⁷² (çekici, birbiriyle uyumlu eşler) olarak çevrilmiştir. “Göğüs” kelimesinin geçmediği fark edilen üç mealden Pickthall ve *Kur’an Yolu* mealleri, ayetteki nitelemeyi kadınlara hasrederken (maidens, kızlar) Esed, “And splendid companions well-matched” (birbiriyle uyumlu mükemmel eşler) olarak çevirdiği ayete düştüğü dipnotta *كعب* kelimesinin sahip olduğu manalardan birinin de göz alıcılık, görkem, ihtişam olduğunu belirtmektedir. Esed’e göre Kur’an’ın ilgili ayetlerine yönelik bütüncül bir okuma yapıldığında tefsirlerde öne çıkarılan anlamın hatalı olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır zira Kur’an’daki cennet tasvirleri eşit derecede hem kadın hem de erkekler için geçerlidir.⁷³ Abdel Haleem de Esed’e çok yakın bir çeviri yapmak suretiyle her iki cinse yönelik bir nitelemeyi tercih etmiştir.

Emerick’in *The Prophecy* adını verdiği Nebe suresinin 31-34. ayetlerini şu şekilde tercüme ettiğini görüyoruz: “But those who were careful (about their duty to Allah) will have their greatest wish: special gardens and vineyards, wonderful companions of the same age, every cup filled to overflowing.”⁷⁴ *اُنْثَاءٍ مِّثَالًا* ifadesini Emerick, “Wonderful companions of the same age” (yaşıt, mükemmel eşler) şeklinde tercüme etmiştir. Böylece Emerick’in aynı ayeti “çekici, uyumlu eşler” olarak tercüme eden Abdel Haleem’e yakın bir şekilde çevirdiği söylenebilir.

⁶⁸ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 10 Şubat 2023), en-Nebe 78/31-34.

⁶⁹ Arberry, *The Koran Interpreted*, 627.

⁷⁰ Pickthall, *The Holy Qur’an*, 670.

⁷¹ *Kur’an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), en-Nebe 78/33.

⁷² Abdel Haleem, *The Qur’an*, 405.

⁷³ Muhammad Asad, *The Message of the Qur’an* (Bristol: The Book Foundation, 2003), 1055-1056.

⁷⁴ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 766.

Esed ve Abdel Haleem'in كَوَاعِبْ kelimesinin alternatif anlamlarından hareket ettikleri ve bahsi geçen tercihlerinde Kur'an'da kadın-erkek eşitliği ya da Kur'an'ın erkek-egemen bir dile sahip olup olmadığı gibi modern tartışmaların etkili olduğu tahmin edilebilir. Emerick'in bu tür bir anlamı vermesinde ise daha ziyade "çocuk-merkezli" bir hassasiyetin yatması muhtemeldir.

Kur'an meallerinde bahsi geçen hassasiyet ya da kaygıların eşlik etmiş olabileceği bu türden mana tercihlerinin, ayetlerin ve ayetlerde geçen kelimelerin nüzul dönemindeki anlaşılma biçimini göz ardı etmemesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Bu bağlamda, ayetlerdeki bazı kelimelere verilen alternatif manaların mesela erken dönem tefsir literatüründe ya da sözlüklerde mevcut olup olmadığına bakılması gerekmektedir.

كعب kelimesi "yükselti", "çıkıntı", "aşık kemiği" gibi anlamlara gelmekte olup كَاعِب ve كَوَاعِب kelimeleri buradan türemiştir.⁷⁵ Ragıb el-İsfehani, kelimenin Kur'an'da geçtiği yerde "göğüsleri tomurcuklanmış kadınlar"ı ifade ettiğini açıkça belirtilirken Nebe 78/33. ayeti örnek getirmektedir.⁷⁶ Tefsirlere göz atacak olursak söz gelimi elimize ulaşan en eski tam tefsir olan *Tefsîru Mukâtil*'de كَاعِب kelimesinin "cennette erkeklere ayrılmış bakire kadınlar"⁷⁷ olarak tanımlandığı görülmektedir. Dilsel tahlillerin hayli yer tuttuğu *el-Keşşâf* tefsirinde de söz konusu kelimeye yaklaşık aynı anlamın verildiği ve alternatif manaları üzerinde durulmadığı ifade edilmelidir.⁷⁸ Bu tespitler, söz konusu kelimeye verilen alternatif manaların arkasında yukarıda dikkat çektiğimiz bazı modern dönem ve sonrası hassasiyetlerin bulunduğu, çocuk mealinde ise muhataba yönelik bir kaygıyı ifade ettiği düşüncemizi desteklemektedir.

Cennet tasvirleri içinde göz atacağımız ikinci ayet, Duhan 44/54'tür: كَذٰلِكَ . Ayet, *DİB* mealinde şöyle tercüme edilmiştir: "İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir."⁷⁹ "*Kur'an Yolu*"nda ise ayet "Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz."⁸⁰ şeklindedir. Arberry, ayette geçen "huri" kelimesini "houris" şeklinde aynen almıştır.⁸¹ Abdel Haleem ise bu kelimeyi bekâr, genç kızları ifade eden "maiden" ile karşılamıştır. Emerick'in tercümesi ise şöyledir: "That's

⁷⁵ Ebû'l-Huseyn Ahmed İbn Fâris, *Mu'cem-u Mekâyisi'l-Luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Beirut: Dâru'l-fikr, 1979), "k'ab", 5/186.

⁷⁶ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davudi (Beirut: Daru'ş-şamiye, 1412), "k'ab", 713.

⁷⁷ "يعنى النساء الكعبة يعنى عذارى" Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil*, 4/564.

⁷⁸ "والكواعب : اللاتي فلكت ثديهن ، وهن الفواهد". Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/302.

⁷⁹ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 10 Şubat 2023), ed-Duhan 44/54.

⁸⁰ *Kur'an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), ed-Duhan 44/54.

⁸¹ Arberry, *The Koran Interpreted*, 515.

(how it will be)! We're going to join them (with pleasure-mates), who will have intense, expressive eyes."⁸² Yani, "İşte (böyle olacak)! Biz onları keskin ve etkileyici gözlere sahip, keyif alacakları eşlerle bir araya getireceğiz." Verilen örneklere bakıldığında burada da Emerick'in -Nebe 78/33'te olduğu gibi- kadın ve erkekleri kapsayan, dolayısıyla cinsiyete gönderme yapmayan bir tercümeden yana olduğuna tanık oluyoruz. Benzer bir tercümenin Muhammed Esed tarafından da yapıldığı görülmektedir: "Thus shall it be. And we shall pair them with companions pure, most beautiful of eye" (İşte böyle olacak. Biz onları güzel gözlü, temiz eşlerle eşleştireceğiz)". Ayette geçen *عَيْنَ بَخُورٍ* ifadesi, Esed tarafından "güzel gözlü, temiz eşler" olarak çevrilmiştir. Ona göre bu ifadeye "güzel gözlü" anlamını vermek, bir önceki ayette geçen *مُتَقَابِلِينَ* (karşılıklı otururlar) kelimesi ile de uyumlu bir bağlamı ifade etmektedir. Dolayısıyla ayetlerde güzel gözlü eşlerin karşılıklı oturarak bakışmalarını ifade eden bir tasvir yapılmaktadır. Ayette geçen "zevc" kelimesinin de aynı şekilde her iki cinsi de kapsadığını ifade eden Esed,⁸³ Vakıa 56/22. ayet olan *عَيْنَ وَخُورٍ* ifadesinin dipnotunda yaptığı dilsel tahlillerden hareketle *hūr* kelimesinin her iki cinsi de içine alan bir bağlama sahip olduğunu savunmaktadır.⁸⁴ Emerick'in çocuk mealinde yaptığı Esed'e yakın tercümenin de benzeri dilsel çıkarımlar üzerinden olduğu ve bir çocuk meali için "daha az izah gerektirdiği" için bu tür bir mananın tercih edildiği varsayılabilir.

Cehennem tasvirleri içinde ise İbrahim 14/16-17'nin tercümesine dikkat çekmek istiyoruz. Ayetin *DİB* meali şu şekildedir: "Hüsranın ardından da cehennem vardır. Orada kendisine irinli su içirilecektir. Onu yudumlamaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecektir. Ona her yönden ölüm gelecek fakat ölmeyecek, arkasından da şiddetli bir azap gelecektir."⁸⁵ 16. ayette geçen *مَاءٍ صَدِيدٍ* terkinin burada "irinli su", *Kur'an Yolu*'nda "yanan gövdelerden sızan su",⁸⁶ Arberry'de "oozing pus"⁸⁷ (sızarak gelen irin), Abdel Haleem'de "foul water"⁸⁸ (pis su) şeklinde tercüme edildiği görülmektedir. Emerick, söz konusu ayeti şöyle tercüme etmiştir: "Therein he'll (be forced to) drink boiling, disgusting muck in huge gulps." Bu tercümeyi şöyle Türkçeleştirmek mümkündür: "Orada o kişi büyük lokmalar hâlindeki kaynar ve iğrenç

⁸² Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 628.

⁸³ Asad, *The Message of the Qur'an*, 864.

⁸⁴ Asad, *The Message of the Qur'an*, 944.

⁸⁵ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 10 Şubat 2023), İbrahim 14/16-17.

⁸⁶ *Kur'an Yolu* (Erişim 10 Şubat 2023), İbrahim 14/16.

⁸⁷ Arberry, *The Koran Interpreted*, 248.

⁸⁸ Abdel Haleem, *The Qur'an*, 159.

çamurdan içirilmeye zorlanacaktır." Mütercimim ayette tasvir edilen içeceği bir görselle de desteklediği göze çarpmaktadır.⁸⁹

Benzer bir içerik de Muhammed 47/15'te mevcuttur. Ayetteki "وَسُقُوا مَاءً" ifadesi *DİB* mealinde "bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimseler"⁹⁰ şeklinde tercüme edilmiş, Emerick burada benzer bir tercüme yaptıktan sonra ilâve bir açıklamada bulunmamıştır.⁹¹ Cehennemliklere yönelik bu türden cezaların çocukların zihin ve duygu dünyalarında nasıl bir karşılık bulacağı sorusu önemli olup, cezanın sertliğinin gerekçelerine dair bazı notlar eklenmesi dâhil meselenin izahı üzerinde daha fazla durulması gerektiğini düşünüyoruz.⁹²

4. Ahkâm

Sayısı konusunda muhtelif görüşler bulunan ahkâm ayetleri içinde, çocuklar tarafından nasıl anlamlandırılacağı hususunda ilk akla gelebilecek ayetlerden örneklerle bir inceleme yapmayı hedefliyoruz. Bu bağlamda ilk olarak cezai müeyyideleri içeren bazı ayetlere göz atmak yerinde olacaktır. Bu itibarla Maide 5/38. ayette geçen "فَأَقْطَعُوا آيِدِيَهُمَا" (o ikisinin elini kesin) ibaresinin çocuk tercümesinde nasıl geçtiğine bakmak gerekir. Ayetteki ifadeyi Emerick "cut off the hand of both (o ikisinin elini kesin)."⁹³ şeklinde literal tercüme etmiştir. Bu ayette mütercimim söz konusu cezai müeyyideyi bir çizim ile desteklemesi elbette beklenmemektedir. Ancak kanaatimizce dönemin cezai yaptırımlarına, İslam'da cezanın hikmetine ve infazı için gerekli şartlara dair hususları muhtevi bir "background info" eklenmesi gerekirdi. Nitekim örneğin Esed'in aynı ayetin dipnotunda söz konusu hususları içeren detaylı bir izah yaptığı görülmektedir.⁹⁴ Oysa Emerick, ilgili ayetin başına, 38-40. ayetleri içine alan "The Punishment for Stealing" (Hırsızlığın Cezası) başlığını atmakla iktifa etmiştir.⁹⁵ Söz konusu cezanın günümüz tefsir problemleri içinde de yer aldığı ve özellikle Kur'an ayetlerinin "tarihselliği-evrenselliği" tartışmaları bağlamında gündeme geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla "yetişkin" bireyler arasında da tartışılabilen bu gibi konuların "çocuklar"a izah şekli üzerinde şüphesiz daha fazla kafa yorulmalıdır.

⁸⁹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 337.

⁹⁰ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 10 Şubat 2023), Muhammed 47/15.

⁹¹ "who'll be given a drink so scalding hot that it will tear his organs to shreds." Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 641.

⁹² Sıradaki "Ahkâm" başlığı altında Maide 5/33. ayette ifadesini bulan cezai müeyyidenin gerekçesine ilişkin Emerick tarafından paylaşılan arka plan bilgisi, bu bağlamda verilebilecek önemli bir örnektir.

⁹³ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 168.

⁹⁴ Asad, *The Message of the Qur'an*, 172.

⁹⁵ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 168.

Cezai müeyyidelere ilişkin bir başka örnek, Maide suresinin 33. ayetidir. *DİB* mealinde ayetin ilgili kısmı şöyle tercüme edilmiştir: “Allah’a ve Resulüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmeleridir...”⁹⁶ Emerick, söz konusu ayetin tercümesine geçmeden önce “The Most Severe Punishment” (En Şiddetli Ceza) başlıklı bir arka plan bilgisine yer vermektedir.⁹⁷ Ayette geçen sert cezaya çarptırılan bir grup bedevinin, Müslümanlarla saldırmazlık anlaşması yapmalarına rağmen, talepleri üzerine sütünden faydalanmak için kendilerine tahsis edilen inekleri çaldıkları, bu hayvanlardan sorumlu çobanı ve başka birkaç kişiyi öldürdükleri ve Medine’den kaçmak üzereyken yakalandıklarına ilişkin rivayet aktarılmaktadır.⁹⁸ Bu arka plan, iyi niyete karşılık ihanetin karşılıksız kalamayacağı konusunda çocuk muhatapta bir kanaat oluşturacaktır. Diğer yandan bir önceki ayette de değindiğimiz üzere “ceza türünün tarihselliği-evrenselliği” meselesi, daha ileri tartışmaları gerektirmekle birlikte çocuk mealinde de bir sorunsal olarak ortada durmaktadır. Öyle ki çocuğun zihninde “benzeri bir ihanetin hukuktaki karşılığı ellerin ve ayakların çaprazlama kesilmesi, idam ya da sürgün mü olacaktır?” şeklinde bir soru belirecektir.

Konunun önemine binaen Nisa 4/15-16. ayetlerin tercümesine ilişkin de bazı tespitlerimize yer vereceğiz. Söz konusu ayetlerde dikkat çekmek istediğimiz hususların ilki, *DİB* “فَوَالَّذِينَ بَاتَيْنَ الْأُفَاجِسَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ” ifadesinde geçen “fahişe” kelimesidir. Bu kelimeyi *DİB* “fuhuş (zina)”,⁹⁹ *Kur’an Yolu* “çirkin fiil”,¹⁰⁰ Pickthall “guilty of lewdness”¹⁰¹ (iffetsizlik suçu), Arberry “indecenty”¹⁰² (iffetsizlik), Abdel Haleem “a lewd act”¹⁰³ (iffetsiz davranış) olarak tercüme etmiştir. Esed ise “immoral conduct” (ahlaksız davranış) olarak tercüme ederken, ayetteki “fahişe” kelimesinin zina anlamıyla sınırlandırılmayacağını, sözlü ya da fiilî ahlâk dışı tutumu kapsadığını ayetin dipnotunda savunmaktadır.¹⁰⁴ Bahsi geçen tercümelemler içinde Esed dışında bir de *Kur’an Yolu* çevirisinin fahişe kelimesini zina ile sınırlamadığı düşünülse de ayetin tefsirinde “çirkin fiil” ile kast edilenin lezbiyenlik ve homoseksüelliği de kapsadığına vurgu

⁹⁶ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 11 Şubat 2023), Maide 5/33.

⁹⁷ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 167.

⁹⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 167. Rivayet hakkında bk. Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 8/361-362.

⁹⁹ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 11 Şubat 2023), Nisa 4/15.

¹⁰⁰ *Kur’an Yolu* (Erişim 11 Şubat 2023), Nisa 4/15.

¹⁰¹ Pickthall, *The Holy Qur’an*, 88.

¹⁰² Arberry, *The Koran Interpreted*, 74.

¹⁰³ Abdel Haleem, *The Qur’an*, 52.

¹⁰⁴ Asad, *The Message of the Qur’an*, 121.

yapmak amacıyla böyle bir çeviri tercihinin yapıldığı açıklanmaktadır.¹⁰⁵ Çocuk mealine bakıldığında, Esed mealine yakın bir tercümenin yapıldığı ve “fahişe” kelimesinin “shameful behaviour”¹⁰⁶ (utanç verici davranış) şeklinde çevrildiği görülmektedir. Bu tür bir tercüme ile “fahişe” kelimesinin zina fiili ile sınırlı olmayan daha genel bir kapsamı ifade ettiğine gönderme yapılmakta, bu ise çocuk meali açısından daha “uygun” bir tercihi ifade etmektedir. Diğer yandan ayetin kadınlara yönelik bir hitap oluşu, çocuk muhatapta bazı soruların belirmesine yol açabilecektir ki aynı ayetin devamına ilişkin tahlillere yer verdiğimiz aşağıdaki paragrafta da bu hususa dikkat çekmeye çalıştık.

Nisa 4/15'in devamındaki فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ (onlara karşı içinizden dört şahit getirin) ifadesi üzerinde de durmakta fayda vardır. Örneğin, “utanç verici davranış”larda (shameful behaviour) bulunan bir kadının suçlu olduğunun ispatı için niçin dört şahit getirilmesi gerektiği, hemen her çocuk muhatabın aklına gelecek sorular arasında yerini alacaktır. Diğer yandan çocuklar tarafından sorulması muhtemel bir diğer önemli soru da suç ve cezanın niçin “kadınlara” yönelik oluşu hususunda olacaktır. Ayetin geri kalan kısmı da başka bir soruyu akıllara getirecektir. Dört şahitle ispatından sonra suça yönelik öngörülen ceza, “ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar hakkında bir yol açıncaya kadar (kadınları) evlerinde tutmaktır.” Bu durumda çocuklar tarafından yöneltilebilecek daha çok sayıda muhtemel soru ortaya çıkmaktadır. Suç ve suç için ön görülen cezanın niçin yalnızca kadınlara has olduğu, suçun mahiyetinin (ölünceye kadar evde tutma) günümüz dünyasında ne anlama geldiği, Allah'ın onlar (kadınlar) hakkında açması muhtemel yolun ne olduğu/olabileceği, bu gibi sorulardan bazılarını ifade etmektedir. Emerick'in değinilen sorulara ilişkin mealde herhangi bir izahta bulunmaması bizce önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Aynı eksiklik, Nûr 24/2'de zina yapanlara yönelik “فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ” (Her birine yüzer değnek vurun) cezasına dair bir açıklamada bulunmamasında da kendisini göstermektedir.¹⁰⁷ Oysa çocukların “değnek cezası” hakkında bazı sorular yöneltmeleri şaşırtıcı olmayacaktır.

Ahkâma taalluk eden önemli meseleler arasında yer alan nesh konusuna ilişkin Bakara 2/106. ayete göz atarak devam edelim: “مَا نُنسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِئُهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ”. Emerick, bu ayetin tercümesine geçmeden önce “Allah Reveals What He Wants” (Allah Dilediğini Vahyeder) başlığı altında bir “background info” bölümüne yer vermekte, bu kısımda ayetin nüzul sebebine dair bilgi aktarmaktadır. Burada müşriklerin, “Muhammed'e

¹⁰⁵ *Kur'an Yolu* (Erişim 11 Şubat 2023), Nisa 4/15.

¹⁰⁶ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 120.

¹⁰⁷ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 453.

bakın! Nasıl da arkadaşlarına önce bir şeyi emrediyor, sonra da onu yasaklayarak tam aksini yapmalarını istiyor! Bugün bir şey der, yarın ondan vazgeçer.” şeklindeki ithamlarına bir yanıt olarak söz konusu ayetin nazil olduğu ifade edilmektedir.¹⁰⁸ Mütercimim bahsi geçen sebab-i nüzul bilgisini çocuklar için anlaşılması zor olabilecek nesh ayetinin önünde vermesi makul görünmektedir. Ancak muhtelif ayetlerin nüzul bağlamına atıfla izahat yapan mütercimim nesh gibi önemli bir meseleye dair herhangi bir açıklamada bulunmaması önemli bir eksiklik olarak durmaktadır. Esasen bugüne kadar tartışılmalı bir meselenin çocukların zihninde anlaşılabilir kılınması kolay değilse de en azından bir “hükümün ortadan kaldırılması”nın inanç ve ahlakla ilgili olmadığı, muamelata ilişkin hükümlerde ise tedricilik gereği bu tür bir uygulamanın anlaşılabilir olduğunu çocukların dünyasından örneklerle izah etmek yerinde olacaktır. Başka bir deyişle, ayetin nüzul sebebi kadar neshin hikmetinin de çocukların zihninde anlaşılabilir kılınmasının önem arz ettiğini belirtmeliyiz.

Günümüzde önemli tartışma alanları arasında yer alan, çocukların miras taksimine dair uzun bir içeriğe sahip Nisa 4/11¹⁰⁹ ile devam edelim. Mütercim, ayetin öncesinde “Who gets What” (Mirastan Pay Sahibi Olanlar) başlığı altında bir arka plan bilgisi paylaşmakta, burada iki muhtemel nüzul sebebine dair rivayetleri aktarmaktadır. Bunların ilki vefatı yaklaşan bir kimsenin geride kalanlara malını nasıl paylaşacağına ilişkin rivayettir. İkincisi ise Uhud’da şehit düşen bir sahabe olan Sa’d b. Rebî’nin eşinin iki kızıyla Hz. Peygamber’e gelerek çocukların amcasının ölen eşinin tüm malını aldığını ve kendilerine bir şey bırakmadığını haber vermesi, bunun üzerine Hz. Peygamber’e bu durumda nasıl bir yol izleneceği hususunda Nisa 4/11’in nazil olduğunu belirten rivayettir.¹¹⁰ Biz bu ayetin izahına ilişkin de mütercimim arka plan bilgisinde yalnızca nüzul sebebiyle sınırlı bir açıklama getirmesini yetersiz buluyoruz. Ayette niçin kız çocuklarının mirastan erkek çocuklarından daha az pay aldığı, “yarısı”, “üçte biri”, “üçte ikisi”, “altıda biri” gibi paylaştırmaların ne anlama geldiği gibi hususların da ayetin tarihsel arka planı temelinde açıklanması kanaatimizce daha uygun olacaktır. “Açıklama” ile kastımız elbette farklı mezhebi görüşler ve bunların gerekçeleri gibi detaylı hususlar değildir, sadece bahsi geçen konulara

¹⁰⁸ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 36. Rivayet hakkında bk. Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 1/308-309.

¹⁰⁹ “Allah size, çocuklarınız (ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder. (Çocuklar sadece) ikiden fazla kız iseler, (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kız bir ise (mirasın) yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da (yalnız) ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Eğer kardeşleri varsa anasının hissesi altıda birdir. (Bu paylaşırma, ölenin) yapacağı vasiyetten ya da borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan, hangisinin size daha faydalı olduğunu bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

¹¹⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur’an for School Children*, 119. Rivayet hakkında bk. Süyûtî, *Lübâbü’-n-nükûl*, 72.

dair kısa ve özlü malumdur. Bu bağlamda bizce ayetin nazil olduğu dönemde kız çocuklarının ve kadınların toplumdaki yeri, toplumların değişim ve dönüşümlerinde tedriciliğin önemi gibi hususlara değinilmesi elzemdir.

Çokешlilik ve cariyelerle ilişkiye değinen Nisa 4/3. ayete de göz atmak faydalı olacaktır. Ayette erkeklerin “ikişer, üçer, dörder” kadın nikâhlayabileceklerine ilişkin ruhsata dair Emerick bir açıklamada bulunmamaktadır ki bu önemli bir eksiklik olarak zikredilebilir. Mütercim, ayetin arka planına ilişkin yalnızca erkeklerin velisi oldukları yetim kızlarla evlenmesi ve onun malına el koyması nedeniyle ayetin nazil olduğuna ilişkin rivayete yer vermektedir.¹¹¹ Ayetin nüzulüne ilişkin bu bilgi önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Zira çocuk muhatabın zihninde “bir erkeğin velisi olduğu yetim kızla evlenmesi”, şayet söz konusu yetim kızlarla evlenmek suretiyle onlara haksızlık edeceklerinden çekinirlerse, erkeklerin diğer kadınlardan “ikişer, üçer, dörder nikâhlayabilecekleri”, âdil davranmamaktan korkarsalar tek bir kadınla ya da “mülkiyetlerindeki cariyelerle” evlenebilecekleri gibi bir içeriğin tarihsel arka planına ilişkin mutlaka açıklama yapılmalıdır. Diğer yandan bu gibi meselelerin özellikle çağdaş dönemde tartışılmalı konular arasında yer aldığı unutulmamalıdır. Söz gelimi *DİB* mealine bakıldığında ayetteki çok eşliliğin gereklilik değil ruhsat olduğu ve yalnızca “gerektiğinde başvurulacak istisnai bir uygulama” olduğu yönündeki izahın günümüz “yetişkin” muhataplarında ne kadar ikna edici olduğu tartışılır olsa gerektir. Hâl böyleyken, çocuk meali hazırlanırken bahsi geçen türden soruların yanıtları üzerinde daha fazla düşünülmesi gerektiği izahından varestedir.

Nisa 4/34. ayette geçen *وَاضْرِبُوهُنَّ* ifadesinin tercümeyle nasıl yansıdığına bakıldığında; *DİB* “(hafifçe) dövün”¹¹², *Kur'an Yolu* “dövün”,¹¹³ Pickthall “scourge”¹¹⁴ (kırbaçlayın), Arberry “beat”¹¹⁵ (dövün) olarak tercüme etmiştir. Abdel Haleem “hit” (vurun) olarak tercüme ederken, dipnot bilgisinde başka ayetin sebebi nüzulüne atıf yaparak bu ifadenin “a single blow”¹¹⁶ (tek vuruş/ tokat?) manasına geldiğini savunmaktadır. Esed ise “beat” (dövün) anlamını vermekle birlikte buradaki ifadenin gerçek manada bir dövme eylemine karşılık gelmediğine dair uzun bir izah yapmaktadır. Gerek hadisler gerekse klasik ve modern dönem müfessirlerin yorumlarıyla kendisini destekleyen Esed, ayetteki dövme tabirinin sembolik bir eylemi

¹¹¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 117. Rivayet hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 6/359-360.

¹¹² *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 11 Şubat 2023), Nisa 4/34.

¹¹³ *Kur'an Yolu* (Erişim 11 Şubat 2023), Nisa 4/34.

¹¹⁴ Pickthall, *The Holy Qur'an*, 92.

¹¹⁵ Arberry, *The Koran Interpreted*, 78.

¹¹⁶ Abdel Haleem, *The Qur'an*, 54.

ifade ettiği düşüncesindedir.¹¹⁷ Çocuk mealinde ise ayetin arka plan bilgisi ile temellendirilmeye çalışılan daha farklı bir tercüme ve izah ile karşılaşırız. Şöyle ki, Mekke'nin zor koşullarında kocalarına itaatkâr olan kadınların daha kozmopolit bir ortam olan Medine'ye hicretten sonra asi davranmaya başlamaları üzerine Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e kadınların bu tavrından dolayı şikâyetinde bulunmuş ve bu gibi durumlarda kadınların dövülebileceğine dair ruhsat verildiğini belirtmiştir.¹¹⁸ Emerick, ضرب fiilinin dövme eyleminin yanı sıra ayrılma (separation) başta olmak üzere pek çok anlama sahip olduğunu belirtmektedir. Mütercim, bahsi geçen olaydan bir gün sonra 70 kadar kadının kendilerini dövdükleri gerekçesiyle Hz. Peygamber'e kocalarını şikâyet ettiklerini, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kadınların dövülmemesi gerektiği yönündeki uyarıları muhtevî rivayetleri aktarmaktadır.¹¹⁹ Akabinde Hz. Peygamber'in kadınların dövülmemesi gerektiği yönündeki rivayetlere yer veren mütercim, aktardıklarından hareketle Hz. Ömer ve karılarını şikâyet eden diğerlerinin اضْرَبُوا ifadesini yanlış anladıkları çıkarımını yapmakta, bu nedenle ayetteki kelimeyi "separate"¹²⁰ (ayrılın) şeklinde tercüme etmektedir. Dilbilimsel tahliller ile konuya dair rivayetlerin uzlaştırılması yoluyla ortaya konan böyle bir alternatif tercüme, bir çocuk mealî özelinde değerlendirildiğinde "anlaşılır" görünse de ayette geçen ifadeye tarihsel süreçte bu tür bir mananın verilip verilmediği sorusunun önem arz ettiği not edilmelidir.

Son olarak, ahkâm ayetlerinden Nur 24/58'e bakıldığında ise ayet, gerek köle ve cariyelerin gerekse henüz buluş çağına girmemiş çocukların, yetişkinlerin odalarına üç farklı zaman diliminde izin alarak girebileceklerine ilişkin bir uyarı içermektedir. Emerick, çocuk mealinde bu ayetin nüzul sebebine ilişkin bir rivayet aktarmaktadır. Buna göre sahabeden bazı isimler, evlerinde müsait olmadıkları zamanlarda yanlarına buluş çağına girmemiş çocukların, köle ya da cariyelerin girebildiği ve bu konuda ne yapılabileceğini sormuşlar, bunun neticesinde ayet, bahsi geçen kişilerin müminlerin yanlarına bahsedilen zamanlar dâhilinde girebilecekleri yönünde bir sınırlandırma getirmiştir.¹²¹ Bu gibi izahlar çocukların ayetin manasını kavramalarına kısmî katkılar sunacak olmakla birlikte yeterli olmayacağını tahmin etmek güç değildir. Bu itibarla, dönemin ailevî ve toplumsal yaşam tarzına ilişkin biraz daha

¹¹⁷ Asad, *The Message of the Qur'an*, 127.

¹¹⁸ İlgili rivayette Hz. Ömer'e atıfla "فأمر بضربهن. فضربن" ibaresi geçmektedir. Bk. İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Nâsirüddin Elbânî (Riyad: el-Mektebetü'l-Maârif, 2008), "Nikâh", 51.

¹¹⁹ Örneğin bk. İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, "Nikâh", 51".

¹²⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 126.

¹²¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 465. Rivayetler hakkında bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 17351.

kapsamlı bilgiler verilmesi ve günümüz dünyasıyla mukayeseli bir okuma yapılmasının daha aydınlatıcı olacağı söylenebilir.

5. Kur'an'ın Ana Kavramları

Bu bölüm, yapılacak çocuk-merkezli bir meal çalışmasında Kur'an'ın ana kavramlarının çocukların zihninde doğru bir şekilde anlamlandırılmasını temin etmenin önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda sayısı artırılabilir çok sayıda kavram içinden takva, kıtal, cihad ve şirk kavramlarının çocuk mealinde nasıl tercüme edildiğine dair incelemelerle iktifa edilecektir. Takva, Kur'an'ın anahtar kavramları arasında yer almakta olup anlamının çocuk muhataplara doğru aktarılması önem arz etmektedir. Kıtal ve cihad ise bir yandan Müslümanlar arasında tartışılırken diğer yandan gayrimüslim çevrelerce art niyetli bir biçimde çarpıtılmaktadır. Bu nedenle çocuk muhatapın zihninde belirebilecek "Barış dini İslam, niçin 'öldürmekten' bahseder?" gibi soruların ikna edici bir izahının yapılması gerekmektedir.¹²² Tevhidin karşıtı olan şirkin doğru anlaşılması da önem arz etmekte, meallerde doğru çevrilmediği takdirde bu kavram "putperestlik" ile özdeşleştirilebilmekte, bu ise kavramın anlam alanını daraltarak çocuk muhatapta kavramın yanlış yerleşmesine yol açabilecek bir mahiyet arz etmektedir. Makalenin sınırlarını gözeterek bahsi geçen kavramların çocuk mealindeki tercüme ve izahının analiziyle yetineceğimiz bu bölüm, *kader, cin, melek, şeytan/İblis* gibi daha pek çok kavramın çocuk-merkezli meallerde doğru tercüme edilmesi ve açıklanmasının önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Kur'an'da çokça geçen takva kavramı ve türevlerinin ilkinde Mushaf tertibine göre Bakara 2/2'de rastlanılmaktadır: ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ. *DİB*, muttaki kelimesini "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar"¹²³ olarak tercüme ederken, *Kur'an Yolu* "günahattan sakınanlar"¹²⁴ tabirini tercih etmiştir. *Kur'an Yolu*, aynı kelimeyi bazen "takva sahibi"¹²⁵ şeklinde de çevirmiştir. İngilizce meallere göz atıldığında muttaki kelimesini Pickthall, "those who ward off (evil)"¹²⁶ (günahlardan sakınanlar) şeklinde tercüme etmiştir. Arberry ise "godfearing" (Tanrı korkusu) ile karşılamıştır. "Godfearing" kelimesinin Cambridge Dictionary'deki karşılığı şu şekildedir: "Someone who is God-fearing is religious and tries to live in the way they believe God would wish

¹²² Örneğin bk. Fatih İbiş, "Bir Ateistin Kur'an Algısı", *Tefsir ve Toplumsal Sorunlar*, ed. Ali Karataş vd. (Ankara: İlâhiyât, 2020), 245.

¹²³ *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 12 Şubat 2023), Bakara 2/2.

¹²⁴ *Kur'an Yolu* (Erişim 12 Şubat 2023), Bakara 2/2.

¹²⁵ Örneğin bk. *Kur'an Yolu* (Erişim 12 Şubat 2023), Âli İmran 3/15.

¹²⁶ Pickthall, *The Holy Qur'an*, 3.

them to.”¹²⁷ Yani bu kelime, “Dindar ve Tanrı’nın kendisinden istediği şekilde bir hayat sürmeye çalışanlar” için kullanılmaktadır ve böyle bir içeriğin muttaki kelimesinin anlamını karşılamada başarılı olduğu söylenebilir. Ne var ki bu tercih, literal olarak “Allah korkusu” şeklinde anlaşılacak “godfearing” kelimesinin kazandığı anlam alanı hakkında muhatabın bilgi sahibi olduğunu varsaydığı için, bir çocuk tercümesi için pek isabetli olmayacaktır. Farklı dillere tercüme edilirken takva kavramının “korkma”, “sakınma”, “çekinme” gibi kelimelerle karşılanmasının ise çocukların zihninde korkulması, sakınılması ve çekinilmesi gereken bir Allah tasavvuru oluşturmaya sebebiyet vereceği aşikârdır.

Bu durumda kavramı meallere daha doğru yansıtan örneklerin izini sürdüğümüzde mesela Abdel Haleem’in “For those who were aware of God” [Allah’a karşı (sorumluluklarının) farkında olanlar] şeklinde çocuklar için de daha anlaşılabilir bir tercüme yapmıştır. Esed ise kelimeyi “God-conscious” (Tanrı bilinci) olarak çevirirken kavrama ilişkin düştüğü dipnotta takvayı gerek “Allah korkusu” gerekse “Allah’a karşı gelmekten sakınmak” şeklinde tercüme etmenin kavramın anlam alanını daralttığına dikkat çekmiştir.¹²⁸ Emerick’in tercümesi hem Esed’in endişelerini giderecek kapsayıcılıkta hem de çocukların zihninde daha doğru bir takva algısı oluşumuna katkı sağlayacak niteliktedir. Mealde muttaki kelimesinin tercümesi “those who were careful (about their duty to Allah)” yani “Allah’a karşı olan sorumluluklarını önemseyenler.” şeklinde yapılmıştır.

“Kıtal” ve “cihad” kavramları ile devam ettiğimizde, Bakara 2/190’da yer alan *وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُفَاتِلُونَكُمْ* ifadesini Emerick, “Fight in the way of Allah those who fight you...” (Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın...) şeklinde tercüme etmiştir. Mütercim, bu ifadenin geçtiği 190. ayet ile müteakip dört ayetin tarihî arka planına ilişkin bilgi vermektedir. “When can You Defend Yourself?” (Kendinizi Ne Zaman Savunabilirsiniz?) adını verdiği başlıkla muhtemel bir savaşın “savunma” maksatlı olabileceğine gönderme yapmaktadır. Emerick, söz konusu ayetlerin Mekke’li müşriklerin Hudeybiye barışındaki maddeleri ihlal ederek, Müslümanlara saldırımları durumunda onların da mukabelede bulunabileceğine ilişkin bir içeriğe sahip olduğunu paylaşmaktadır. Dolayısıyla bu arka plan bilgisinin başlık ve içeriğinin çocukların zihninde “savaş”ın savunma maksatlı, zorunlu bir inisiyatif olduğu düşüncesini yerleştirmeyi amaçlaması muhtemeldir. Emerick, 191. ayette geçen *“وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ”* (Onları nerede bulursanız öldürün) ifadesini de aynı nüzul bağlamında değerlendirmekte ve ihanetin

¹²⁷ Cambridge Dictionary, “Godfearing” (Erişim 14 Ocak 2023).

¹²⁸ Asad, *The Message of the Qur’an*, 8.

bedelinin öldürmeyi gerektirdiği ifade edilmektedir.¹²⁹ Buna rağmen, ayetlerin tarihsel bağlamlarında ifade ettikleri anlamı çocuk muhataplara temin ettikten sonra günümüzde ne söylediğine ilişkin açıklamalar yapmanın bir gereklilik olduğu ortadadır.

Bakara 2/216-218. ayetlere ilişkin mütercimin “Fight, but only in the way of Allah” (Savaşın, Fakat Sadece Allah Yolunda) adını verdiği başlıkta paylaştığı nüzul sebebi, yukarıdaki ayetlerde olduğu gibi savaşın savunma maksatlı olması ve haram aylarda yapılmaması gerektiği konularını içermektedir.¹³⁰ Bu kısımda da ayetlerin nüzul bağlamlarına ilişkin bilgi verilmesi mühim olmakla birlikte çocuklar tarafından yöneltilmesi muhtemel “haram aylar”, “Allah yolunda savaşmak” gibi ifadelerin bugünün dünyasında nereye oturduğu ve nasıl bir muhtevaya karşılık geldiği soruları üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu arada, çocuk mealinde ilgili ayetlerde geçen kıtal kelimesi “fight” (savaşmak); cihad kelimesi ise “strive” (çaba sarf etmek) ile karşılanmıştır.¹³¹ Böylece cihadın, kıtali de içine alan Allah yolundaki her türlü çabayı¹³² ifade ettiği vurgusu dikkat çekmektedir. Bu husus, günümüzde cihadı kıtale indirgeyen yaklaşımlara karşı da çocuk muhatapta bir farkındalık oluşturmaya bakımından hassaten önem arz etmektedir.

Tevhidin karşıtı olan şirk de Kur'an'ın temel kavramları arasında yer almaktadır. Türkçe meallerde bu kavram genellikle “ortak koşmak” olarak çevrilmektedir.¹³³ Bununla birlikte, bu türden literal bir tercümenin çocukların zihninde muğlak bir muhtevayı ifade edeceği belirtilmelidir. Kavramın İngilizce meallere nasıl yansıdığını örneklemek gerekirse, Bakara 2/105'te geçen “müşrik” kelimesi Arberry, Pickthall ve Abdel Haleem'in¹³⁴ meallerinde “idolater” (putperest) olarak tercüme edilmiştir. Emerick ise müşrik kelimesini “idolater” ile aynı anlama gelen “idol-worshipper” kelimesiyle tercüme etmiştir.¹³⁵ Fakat burada bir problem ortaya çıkmaktadır. Kavramın idolater ya da idol-worshipper kelimeleriyle karşılanmasının gerek yetişkin bireylerde gerekse çocuklarda şirkin eksik ya da yanlış anlaşılmasına yol açacağı ifade edilmelidir. Zira sadece Allah'a atfedilmesi gereken niteliklerin başka bir kişi ya da şeye de atfedilmesini ifade eden şirkin, “putperestlik”

¹²⁹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 52. Süyûtî, *Lübâbü'n-nükûl*, 36.

¹³⁰ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 58-59; Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer el-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1418), 1/137-138.

¹³¹ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 59.

¹³² Cihad kavramının Allah yolunda sarf edilen her türlü çabayı (mücahede) kapsadığı hakkında bk. İsfehâni, *el-Müfredât*, 208; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/363, 535-536.

¹³³ Örneğin bk. *Diyanet İşleri Başkanlığı*, (Erişim 22 Ocak 2023), et-Tevbe 9/31.

¹³⁴ Arberry, *The Koran Interpreted*, 13; Pickthall, *The Holy Qur'an*, 18; Abdel Haleem, *The Qur'an*, 13.

¹³⁵ Emerick, *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*, 35.

anlamına gelen “idolworship” ile hedef dile taşınması, ilgili kavramın anlamının muhataba hatalı aksetmesine neden olacaktır.¹³⁶ Özellikle çocuk zihninde müşrik kelimesinin söz konusu kelimelerle tercüme edilmesi, müşriklerin “Allah’a inanmayan, puta tapan kimseler” olarak algılanmasına yol açacaktır. Esasen Emerick, şirk ve müşrik kelimelerini ilgili ayetlerin tamamında bu şekilde tercüme etmemiş, daha isabetli tercihler de yapmıştır. Örneğin Lokman 31/13’te geçen “يَا بَنِيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ” ifadesini “Don’t make any partners with Allah, for making partners is the worst offense (against Allah)” şeklinde tercüme etmiştir. Burada şirk kelimesi “Allah’a başka ortaklar koşturmak, ortaklar tutmak” şeklinde tercümeyle yansıtılmıştır. Ancak bu ayette de her ne kadar “idol-worshipper”dan daha kapsamlı bir tercüme yapılmış olsa da son tahlilde çocuk zihninde “Allah’a ortak koşturmak / denkler tutmak ne demektir?” sorusunun ortaya çıkacağı tahmin edilebilir. Bu itibarla kanaatimizce mütercim’in şirk kavramının geçtiği ayetleri daha anlaşılır bir içerikle sunması gerekmektedir. Hatta kısa bir arka plan bilgisi dâhilinde nüzul dönemindeki müşriklerin genel özelliklerinin aktarılması, kavramın geçtiği ayetlerin daha doğru anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Kur’an meali meselesini konu edinen akademik araştırmalara bakıldığında, çocuk-merkezli meal çalışmalarının tartışma dışında tutulduğu görülmektedir. Meal literatüründe ise tespit edebildiğimiz kadarıyla tüm ayetleri kapsayan çocuk-merkezli tek çalışma, Yahia Emerick tarafından yazılan *The Translation of the Holy Qur’ân for School Children*’dır. Makalenin merkezine taşınan bu mealin dış kapağından başlamak üzere hemen her sayfasında yer alan çizimlerin, çalışmayı çocuklara has kılan önemli unsurlardan biri olduğu tespit edilmiştir. Çizimlere yer verilmesinin, çocukların metne konsantr olmalarına pozitif katkı sağlayacağı öngörülebilir. Bununla birlikte çizimlerin dinî hassasiyetlerin gözetilerek yapılması gerektiği vurgulanmalıdır. Hemen her Kur’an mealinde surelerin genel muhtevası hakkında bilgiler içeren “giriş” kısımlarının çocuk mealine de eklenmesi doğru bir tercih olmuştur. Diğer yandan mealdeki “background info” (arka plan bilgisi) kısımları, çalışmayı bir meal-tefsir formatına taşımakta ve ayetlerin tarihî arka planını çocuklar için anlaşılır kılmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu kısımlarda bazen nüzul vasatı bazen de sadece sebep-i nüzul bilgisi hakkında kısa ve özlü aktarımlarla ayetlere ilişkin temel bilgiler tesis edilmektedir. “Background info” kısımlarında iki önemli problematik dikkat çekmiştir. Bunların ilki, bazı ayetlerin tarihsel bağlamı temelinde anlaşılması hedeflenmiş ancak günümüz dünyasında anlamlandırılmasına dair izahlar çoğunlukla yapılmamış ya da yetersiz kalmıştır. İkincisi ise, ayetlerden

¹³⁶ Şirk kavramının anlam alanı için bk. isfehâni, *el-Müfredât*, 259-260.

bazılarının çocukların dünyasında anlaşılır kılınması adına bu kez de nüzul vasatı göz ardı edilmiş, dilsel tercihler yoluyla alternatif anlamlandırma arayışlarına gidilmiştir. Müstakbel çocuk-merkezli Kur'an meallerinin, bahsi geçen iki noktayı da hesaba katan bir içeriği haiz olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Son olarak, tarihî veriler için başvurulacak kaynaklara incelenen çocuk mealinde neredeyse hiç atıf yapılmaması, atıf yapılan yerlerde ise ya müellif ya da eser adıyla yetinilmesi önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmiştir. Oysa metin içi atıf sistemiyle kaynaklara müellifleriyle birlikte yapılacak referans, bu tür çalışmaların bilimsel niteliğini artıracığı gibi çocuklarda eser-müellif aşinalığı kazanımına da yardımcı olacaktır.

İnceleme konusu olan Kur'an mealinden hareketle, yapılması muhtemel bu tür çalışmalar için birtakım önerilerde bulunmak mümkündür. Örneğin, ayetlerin tercümesine geçmeden önce çocukların Kur'an ayetlerinin nazil olduğu dönem hakkında bilgi edinecekleri muhtasar bir mukaddimenin, bu tür bir çalışmaya eşlik etmesi gerektiği kanaatindeyiz. Yine bu kısımda Kur'an'ın diğer kitaplardan farklı oluşunun altı çizilmeli, Kur'an'ın üslup ve muhtevasına ilişkin temel bir bilgilendirme yapılmalıdır. İlâveten, ayetlerin Arapça metnine de mealde yer verilmesi, görsel açıdan çocukların vahyin diline aşinalık kazanması bakımından önem arz etmektedir. Bu kısımda Kur'an mealinin "Kur'an" olmadığı hususunun altı çizilmelidir.

Daha üst düzeyde düşünüldüğünde, Kur'an'daki bazı kıssalara, mesellere ve Allah'ın varlığının ve birliğinin açık delillerini ifade eden ayetlere ilişkin yetkin bir ekip tarafından hazırlanacak kısa videolar ve animasyonlar çekilmesinin önemli katkılar sunabileceğini düşünüyoruz. Söz konusu kayıtlar, ilgili ayetin/ayetlerin yanına yerleştirilecek karekodlar vasıtasıyla paylaşılabilir. Keza, her sayfaya eklenecek karekodlar aracılığıyla çocukların ayetlerin Arapça aslını ve mealini (açıklamalarıyla birlikte) sesli olarak dinlemelerine imkân tanınabilir. Matbu olmasının yanı sıra e-kitap formatı üzerinde de ayrıca çalışılabilir.

İngilizce çocuk meali üzerinde yapılan incelemeler neticesinde, meal-tefsir formatındaki bu gibi eserlere ilâveten iki alternatif telif türünün daha mümkün olduğu öngörülmektedir. Bunların ilki, Allah'ın varlığı ve tekliği, ahiretin varlığı ve gerekliliği, insanın ve evrenin yaratılışı, kıssa ve meseller gibi çocukların temel itikadi ve ahlaki prensipleri benimsemelerine katkı sağlaması beklenen ayetlerin izahıyla sınırlı seçkilerdir. Bunlar, Kur'an ayetleriyle ilk kez tanışacak çocuk muhataplara yönelik "birinci düzey" çalışmalar olarak tasarlanabilir. İkinci muhtemel format ise "çocuk-merkezli konulu tefsirler" olarak adlandırılabilir. Bu çalışmaların Mushaf tertibini esas almak yerine konu merkezli hazırlanmasının çocuklar için daha uygun olacağını düşünüyoruz. Bunlar, meal-tefsir formatının sınırlarını aşan daha

detaylı bir içeriği ifade etmekte olup belki lise düzeyine de hitap edebilecek tarzda “ikinci seviye” eserler olarak hazırlanabilir. Özellikle bu telif türü, farklı platformlarda bağlamından kopartılmış ve çarpıtılmış ayetlere muhatap olan çocukların zihinlerinde oluşması muhtemel soruları da “konu-merkezli” olarak cevaplandırmayı hedeflemelidir.

Tefsir ilmi ile sınırlı bir perspektiften ortaya konulan bulgulara ek olarak, ister incelenen İngilizce meal-tefsir türünde isterse teklif ettiğimiz diğer iki formatta olsun, ideal sonuçlar alınabilmesi için çocuk-merkezli bu tür çalışmaların disiplinler arası bir perspektife ihtiyaç duyacağı muhakkaktır. Bu itibarla, ayetlerin anlaşılmasına katkı sunacak hadislerin seçimi, ahkâma taalluk eden ayetlerin günümüzde anlaşılma biçimi ve zihinlerde sorulara yol açabilecek ya da art niyetli bir biçimde çarpıtılarak gündeme getirilebilecek itikadi meselelere dair ayetler; hadis, fıkıh ve kelam uzmanları aracılığıyla çocukların seviyesine uygun biçimde açıklanmalıdır. Diğer yandan hazırlanacak muhtelif çalışmalar için uygun dil, üslup, yöntem ve hedef kitlenin belirlenmesinde din eğitimi, din sosyolojisi, din psikolojisi, edebiyat ve pedagoji uzmanlarının katkı sunması, çalışmaların niteliğinin artırılması bakımından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Arberry, Arthur John. *The Koran Interpreted*. London: Oxford University Press, 1964.
- Asad, Muhammad. *The Message of the Qur'an*. Bristol: The Book Foundation, 2003.
- Aydar, Hidayet. "Dünya Dillerindeki Kur'ân Tercümeleri Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme". *Tafsir Dergisi* 2/1 (2022), 15-84.
- Aydar, Hidayet. "Kur'an". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 26 Şubat 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#7-tercumesi>
- Bayındır, Abdülaziz. *Kur'an'la Tanışıyorum*. 12 Cilt. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2017.
- Beydâvî, Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer el-Şîrâzî. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1418.
- Cambridge Dictionary*. 14 Ocak 2023. <https://dictionary.cambridge.org/>
- Diyanet İşleri Başkanlığı*. Erişim 10 Şubat 2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>
- Emerick, Yahia. *The Meaning of the Holy Qur'an for School Children*. California: CreateSpace, 2010.
- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed. *Mu'cem-u Mekâyîsi'l-Luğa*. Thk. Abdusselam Muhammed Harun. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1979.
- İbiş, Fatih. "Bir Ateistin Kur'an Algısı". *Tefsir ve Toplumsal Sorunlar*. ed. Ali Karataş vd. 225-266. Ankara: İlahiyât, 2020.
- İbn Mâce. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Muhammed Nâsirüddin Elbânî. Riyad: el-Mektebetü'l-Maârif, 2008.
- İsfehânî, Râgıb. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvan Adnan Davudi. Beyrut: Daru'l-kalem, 2002.
- Koç, Ahmet. "Curiosity of Preschool Children (4–6 Years of Age) about Religious and Moral Issues". *Religions* 14/2:260 (2023). <https://doi.org/10.3390/rel14020260>
- Kur'an Yolu*. Erişim 10 Şubat 2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>
- Lawrence, Bruce B. *The Koran in English: A Biography*. Princeton: Princeton University Press, 2017.
- M.A.S. Abdel Haleem. *The Qur'an*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Mukâtil, b. Süleymân. *Tefsîru Mukâtil*. thk. Abdullah Mahmut Şehhate. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turas, 2002.
- Pickthall, Muhammad Marmaduke. *The Holy Qur'an*. Lahore: Qudrat Ullah Co., ts.
- Süyûtî, Celaleddin. *ed-Dürrü'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Merkezü Hicr li'l-Bühûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2003.
- Süyûtî, Celaleddin. *Lübâbü'n-nükûl fî esbâbi'n-nüzûl*. Lübnan: Müessesetü'l-kütübî's-sekâfiyye, 2002.

Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 2001.

Yılmaz, Ahmet. *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Zemahşerî. *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vil*. thk. Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcud - Şeyh Ali Muhammed Muavvid. 6 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-ubeykân, 1998.